

Ph. Sp. ⁴⁰

168 ^m

40 philej. jr.
168^m

HENRICI JULII
Scheurl/ P.P.
EPITOME
THEOLOGIAE
NATURALIS.

WOLFERBTI,
Sumptibus CUNRADI BUNONIS.

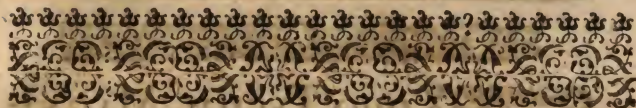
ANNO 1650.

Bayrische
Staatsbibliothek
München

Henrici
Epitome
THEOLOGIE
NATURALIS

LEIPZIG
VERLAG VON C. F. W. BERTHOLD

*Magnifico, Nobilissimo, Amplissimo, Consul-
tissimo atq; Excellentissimo VIRO,*

DN. GEORGIO

FRANZKIO, Jcto,

Sacri Palatii Cæsarei Imperialisq;

Consistorii COMITI, Saxonico in Aula Go-

thana CANCELLARIO, Ecclesiastici ibidem Con-

sistorii PRÆSIDI gravissimo, itemq;

CONSILIARIO lauda-

tissimo,

Domino, fautori & Amico meo plurimum

honorando.

EX quo TECUM, MAGNIFICE, NOBILISSIME, AMPLISSIME, CONSULTISSIME atq; EXCELLENTISSIME VIR, Domine Fautor & Amice, plurimum honorande, Literarium mihi intercescit commercium; ea profectò Amoris ac Benevolentiae Tuæ in me, non dico indicia, sed experimenta cepi, ut de TANTAE AMICITIAE accessione vix satis gaudere queam. Quum enim alter alterum nunquam viderimus; Firma tamen, atq; inconcussa hæcenus stat AMICITIA Nostra: quemadmodum unà etiam cum principiis incrementa sumpsisse altissimasq; radices egisse videbatur. Equidem certè eximias illas Virtutes Tuas cum absolutissima Eruditione, Facundia, Prudentia, iudicandi dexteritate aliisq; divinis planè dotibus animi conjunctas non sine causâ mirabar. Cui enim admirationi non sit, quod omnis erudita

ta natio stupet? quod Imperator, Reges, Electores, Principes unâq; cum reliqua Nobilitate plebeij quoq; (nisi qui fortè eorum ineptiant) venerantur? Quid Te verò, Vir Magnifice, in mei amorem rapuerit, id, fateor, pervidere nequeo. Illud sanè in hunc usq; diem apertè prodis: aliquid esse Tibi videri meas nugas. Nam & libenter, quæ jam habes, Schediasmata mea legis, & ut plura à me summittantur, ab Eichelio nostro, apud Belgas jam degente, non semel petiisti. Sive Te candida simplicitas & Sermo meus phaleras de industria fugiens delectet: Sive ex Præceptoribus meis æstimes discipulum: Sive deniq; animæ quorundam Hominum sint sulphuratæ; ut vel ob temperamentum corporis similitudinem, vel ob animi quendam concentum quasi seu harmoniam facile Amoris concipiantur flammæ. Talem ego affectum esse arbitror eum, de quo rectissimè (ut omnia) Plutarchus noster: *Nescias, ait, unde venerit, aut quomodo irrepserit.* Quicquid sit: Ego in Sinu gaudeo, gratulorq; mihi de tanto Amico, nec

habeo quidquam acceptius, quam amari ab eo, quem suo amore dignum judicant, quicumque Pietatem infucatam, Virtutem solidam, & Eruditionem omnibus numeris absolutam amant.

Illud jam dudum excruciat animum meum, quod nullo haecenus red hostimento Affectum mutuum, etiam aliis quiverim demonstrare. Sed ecce! commodum se mihi nunc offert occasio. Dum enim MAGNI NOSTRI CORNELII THEOLOGIA, utinam veró! atque iterum dico, utinam integra! in lucem progreditur; Nolui sine comite tam sanctam dimittere Matronam. Pedissequam igitur Ei adjungo THEOLOGIAM NATURALEM, puellam quidem, si rem ipsam spectes, sic satis elegantem; attamen comptam minus: quum Parens ipseus, ob curtam suppellectilem, de mundo satis mundo prospicere ei nondum potuerit. HANC igitur (nam DOMINAM ejus, diu jam est, quod in Amoribus habeas) favori saltem Tuo, VIR MAGNIFICE, commendo.

Fors

DEDICATIO.

Fors fuat, ut, Te Tanto proxenatâ, ipsa quoq;
inveniat AMATOREM: qui Patris pauperiem
abundantiâ & opibus suis sublevet. Ita sal-
vus sis cum Bonis omnibus, & amare non de-
finas

Magnif. Nobilitat. Amplit.

atq; Excellentia T.

observantissimum

HENRICUM JULIUM
Scheurl.

*Helmstadi in alma JULIA,
Mense Octob. c. 15. 156. L.*

EPIGRAMMA.

TE PATREM vocot àm docti, SCHEURLÆ, Laboris,
Quem prodit nascens Te reparante LIBER.
Sed quo FRANZKIADEM venerabor Nomine, cujus
Magnificum præ se cernere Nomen amat?
Tu SUSCEPTOREM vocitas. Ego dico PATRONUM.
Est Nomen tanti Nomen utrumq; VIRI.
Fallor, an ipsa sacrum SOPHIE jam denotat Omen?
Quin tali applaudit Carmine terna CHARIS.
Nascenti VITAM Tu, vir Clarissime, confers;
Victuro FAMAM conferet ILLE Libro.

Scr.

L. M. Q.

ENOCH Gläser / Sil.
P. C. Cæs.

Tan-

DISSERTATIO I.

DE NATVRALI THEOLO-
GIA IN GENERE, QVID EA SIT?
ET A QVIBVS PRÆCIPVE
SIT EXCVLTA?

APHORISMVS I.

PRæter Mathematicam, Physicam & Metaphysicam, dari etiam scientiam aliquam quartam, quæ de substantijs incorporeis, quatenus eæ incorporeæ sunt, agat, jam olim demonstrare conatus est. Pererius *de communibus omnium rerum naturalium principiis & affectionibus* l. 1. cap. 7. Equidem certè tanti quondam argumenta ejus feci, ut ante hos decem & octo annos Compendium hujus scientiæ conscripserim, quod etiam quam plurimis tum temporis hic degentibus studiosis, describendum dedi.

II. Verum enimverò quò magis innovandi studium invalescere video, eò magis istius quoque laboris me poenitet. Neq; ullus dubito, Pererium hic non aliter cespitalle atque isthïc, ubi: *Non solum non est absurdum, ait, ponere Quartam scientiam*
A *speculam*

speculativam; sed etiam qui poneret Quintam, hoc est, scientiam Dei, secundum ea quæ possunt de eo Naturaliter cognosci, distinctam à scientia Intelligentiarum, is iudicio nostro non pessimè sentiret.

III. In hac, inquam, sententia Pererio ne tum quidem adstipulari potui; tum quòd modus considerandi, cujus unitas unitatem scientiæ largitur, prorsus idem hinc sit & esse possit, tum quod ipsius ratio quam subjungit nullo modo, quod vult, evincat: nisi concedere velit, reliquas omnes scientias violenter discerpendas & singulas præter necessitatem multiplicandas esse.

IV. Sed nec eorum mihi sententia placuit unquam, qui ideo Philosophum Theologica quædam Metaphysicis adjecisse putant, quòd tam pauca sint, quæ de Deo ac intelligentijs è lumine naturæ cognoscantur, ut peculiarem tractationem ea non requirant; cum certum sit haud pauciora ferè de ijs attributa apud philosophos explicari quàm de rebus physicis. Quod ignorare non possunt, qui Platonis Aristotelisque interpretes, Antiquiores Ecclesiæ Patres cum Ethnicis concertantes, & Scholasticos, quos appellamus, doctores diligentius aliquantò legerunt.

V. Et quis negaret Aristotelem etiam ex professo

professo de his talibus aliquid scripsisse, cum nihil omnino divinum hujus hominis ingenium reliquerit intentatum? Romæ quidem certè Aristotelis Stagiritæ de Theologiâ sive mysticâ philosophiâ secundum Ægyptios & Pythagoram libri xiv. apud Iacobum Mazochium sunt excusi; de quibus unius tantum viri docti nempe Petri Nicolai ex Castellanijs Faventini testimonium huc adscribam, qui in præfatione his libris præfixa ad Pontificem Leonem x. sequentia verba habet, quæ nobis in Bibliothecâ ad nomen Aristotelis supeditat Conradus Gesnerus.

VI. *Franciscus Roseus Ravennas ex inclita Damasci bibliotheca in Italiam nuper advexit fide vetustatis codicem, cui titulus THEOLOGIA ARISTOTELIS è Græca lingua olim per Aben Aman Sarra-
cenum in Arabicam translatus, & inde à Mose Rova quodam in sermonem Latinum, sed inconditum &c. Continet hoc opus multa sublimia theoremata & sententias religioni Christianæ concordēs. Sanè quidam genuinos Aristotelis hos libros esse putant, quoniam D. Thomas etiam in suo adversus unitatem intellectus apologetico profiteatur, eos numero prorsus pari se vidisse exscriptos Græcè necdum translatos: additos fuisse necessarios tanquam Metaphysicæ appendices, ipsosq.*

ab Aristotele Physices secundo, & sapientiæ primæ duodecimo promissos.

VII. Hæc ita Gesnerus. Nam ipsa illa editio Romana mihi quidem hætenus visa nondum est. Et quamvis omnino Aristotelis non esset hoc opus, quod equidem audacter non ausim asseverare; non inde tamen sequeretur, prorsus nihil ab eo scriptum in hoc genere fuisse. Etenim ut in Laërtij catalogo nonnulla numerantur, quæ hodie nusquam extant, Aristotelis scripta; ita scripsisse aliquid philosophus potuit quod à Laërtio nec visum nec in catalogum adeò sit translatum. Vnde iusto etiam audacius est Ammonij pronunciatum, quo is ullum Aristotelis in Theologia inventum extare negat.

IIIX. Est hoc commune fatum optimorum autorum, ut scripta eorum à tineis nonnunquam corrumpantur, idq; nec Aristoteles effugere potuit. Nam Bibliothecam suam reliquit Theophrasto, Theophrastus verò eam detulit Neleo; Neleus Scepsin detulit (verba sunt Strabonis) ac posteris reliquit, hominibus imperitis, qui libros inclusos & negligenter positos tenebant. Cumq; Attallicorum regum studium in conqui- rendis libris, in eam Bibliothecam quæ Pergami erat, perspicerent, in fossa quadam occuluerunt; quos à tinea

Et humore corruptos Apelliconi Teio, magno emptos argento, Aristotelicos videlicet & Theophrasticos tradiderunt.

IX. Hæc Strabo, qui ibidem & hoc addit; *Apelliconem, quòd librorum studiosior esset quam sapientiæ, volentem corrosiones emendare eos transscribendos dedisse aliis, scripturâ non rectè suppletâ, atq; idèò edidisse erroribus plenos.* Sed hæc parùm ad nostrum institutum videntur facere, qui id tantum jam probamus, potuisse interire ob negligentiam horum hominum, si quid in hoc genere à philosopho sit elaboratum. Illud mirari vehementer soleo, cur hætenus tam pauci sint reperti, qui ex professo, ut loqui solemus, & peculiari tractatu *naturalem Theologiam* tradere sint conati?

X. *Naturalem* dico non *Civilem* aut *Mythicam* quas reliquas Theologiæ species Varro facit citante Augustino l. 6. C. Dei cap. 5. *quarum hæc de Diis turpia fingendò seminat; illa favendo metit; hæc mendacia spargit; illa colligit; hæc res divinas falsis criminibus infectatur, illa eorum criminum ludos in rebus divinis amplectitur.* Multò minus Revelatam quam ab omnibus Sanctæ Ecclesiæ patribus ut & recentioribus Christianorum Doctoribus non minori diligentia quam felicitate excultam &

novimus omnes & jure meritoque gaudemus, Quæque ejusmodi doctrinas comprehendit, de quibus etiam recta ratio sibi relicta nihil balbutire potest, tantum abest ut invenire ea aut è principiis naturâ notis deducere confirmareque conetur.

XI. Cumque non solum Contrariâ, imò quovis modo Opposita; sed etiam subordinata & (ut cum Scholasticis loquamur) subalternata seinvicem illustrent: Agite, Lectores Optimi, paucisque mecum cognoscite, Quid sit Theologia Revelata, quæ κατ' ἐξοχὴν hodie (& meritò quidem) Theologia appellatur.

XII. Est nimirum 1. *Habitus* animi Practicus, juxta 2. *Revelationem* divinam, sacris scripturis comprehensam, & 3. *Testimonio* Apostolico-Catholicæ Ecclesiæ comprobata; 4. *Docens*, Quomodo ad æternam Vitam perveniendum sit, & Dirigens omnia quæcunq; ad eam consequendam quoquo modo faciunt.

XIII. Dicitur I. *Habitus*: quia ut reliquæ disciplinæ omnes, ita & hæc usu & exercitatione docetur ac discitur. Tantum hoc interest: Quod hujus Auctor Doctorque præcipuus sit *Deus* ipse, juxta illud *Joannis VI. vers. 45. Scriptum est in Prophetis; Et erunt omnes docti à Deo. Quisquis ergo* *audivit & didicit à Patre, venit ad me.* XIV. Di-

XIV. Dicitur II. *Iuxta revelationem sacræ scripturæ comprehensam.* Quia scriptura sacra, Canonicis Novi ac Veteris Testamenti comprehensa libris, est optima & propè unica 1. *ET* credendorum, 2. *ET* agendorum, 3. *ET* petendorum norma: quæ sola, utpote à Deo profecta *avloris* & Authentica est.

XV. Quantumvis enim III. adjiciantur in definitione hæc verba: *Testimonio Apostolico-Catholicæ Ecclesiæ comprobata*, nihilo tamen minus Ecclesiæ testimonium à Testimonio scripturæ dependet & Auctoritas Ecclesiæ per auctoritatem ipsius scripturæ probatur. Hoc enim principium: *Quicquid consentiente Veteris Ecclesiæ testimonio confirmatur, id verum & credendum; quicquid improbat & rejicitur, id falsum & rejiciendum est*: Hoc, inquam, principium, pendet ab isto: *Quicquid scriptura docet, verum est.* Nisi enim scriptura certos nos redderet, Ecclesiam Apostolico-Catholicam, ad finem usque mundi duraturam, in fidei fundamentis errare, sive in hæresin prolabi non posse *Matth. xvi. 18. xxix. 28.* de altera illa enunciatione seu propositione non possemus esse certi.

XVI. Dicitur IV. *Docens Quomodo ad æternam*

nam vitam perueniendum sit, & dirigens omnia, &c.
 Idq; propterea 1. *Vt cognoscatur, Quare habitum*
Practicum potius quam Speculativum dixerimus.
 Quia videlicet ad glorificandum Deum tandem
 omnia tendunt quæ isthic traduntur. Ipsum certè
 Trinitatis mysterium, etsi per se cognitu dignum
 sit, & intellectum perficiat: Nobis tamen *Christi-*
anis patefactum est *propter praxin*, nempe *Cultum*
Christi.

XVII. Rectissimè enim huc quadrat Am-
 brosij illud ex epistola 31. quâ ad orationem Sym-
 machi respondetur: *Cæli mysterium doceat me Deus*
ipse, qui condidit; non homo, qui seipsum ignoravit.
 Vade etiam 2. idèò ultima illa definitioni adjecta
 sunt verba, ut Finis Theologiæ revelatæ tantò re-
 ctius intelligeretur. Is namq; duplex omninò
 constitui debet.

XIIX. *VNVS*, qui Theologum, quâ talis
 est, ejusq; officium concernit: & complectitur
 siquidem *Dogmata* spectas; *Explicationem*, *Pro-*
bationem, *Defensionem*: *si Principia*, unde hæc
 dogmata explicantur, probantur, & defenduntur;
 complectitur hoc officium *Interpretationem scri-*
pturæ & Evolutionem antiquitatis.

XIX. *ALTER* eundem, quâ simpliciter tan-
 tum

tum Christianus est, spectat: estq; vel proximus & quodammodo internus, *Fides* videlicet; vel Remotior & magis externus, nimirum *Æterna salus*. *Hæc enim scripta sunt* (Ioann. xx. vers. ult.) *ut CREDATIS, Iesum esse Christum illum Filium Dei, & ut credentes VITAM habeatis per nomen ejus.*

XX. Quæ ultima Iohannis verba eruditissimus paraphrastes ita exponit: *Non scripsit* (Evangelista videlicet) *ab aliis audita, sed quibus ipse interfuit. Nec omnia tamen commemoravit, quæ dixit aut fecit Iesus. Etenim si quis ea singulatim conetur enarrare, immensa voluminum vis nasceretur. Tantum autem literis proditum est, quantum AD SALVTEM consequendam satis est. Superest igitur ut his CREDENTES & Iesu vestigiis inherentes contendamus ad immortalis vitæ præmium.*

XXI. Nos Naturalem Theologiam, ut diximus, eamque solam nunc interpretabimur: quæ si suis limitibus contineatur, hoc est, si ea tantum exponat quæ de Deo rebusq; Divinis è veris ac infallibilibus rationis Rectæ principiis colligi demonstrarique possunt; nequaquam contemnenda, multò minus pro fabulosa aut vitiosa est habenda. Quin potius colenda hominibus verè doctis sedulo ac diligenter est, ut non tantum Gentilium de

dijis atque Deabus deliramenta cò melius commo-
diusque refurentur (quod jam olim ejus ope à Divo
Thoma e regio *adversus Gentes* opere factum) sed
divina etiam benignitas cò magis à nobis cum ad-
miratione & debita gratitudine cognoscatur.

XXII. Hanc appellari merito *humana sapien-
tia apicem*, ejusq; vel tenuissimam perceptionem,
autore etiam Philosopho, menti longè jucundio-
rem accidere, quàm mentes multis & varijs rerum
naturalium epulis instructissimas, cum Theophilo
Raynaudo Cespitellensi fatemur: qui ante hos vi-
ginti & septem annos *Theologiam naturalem sive
Entis increati & creati intra supremam abstractionem
ex naturæ lamine investigationem*, Lugduni elegan-
tissimis typis descriptam, Senatui populoq; Erudi-
torum legendam exhibuit atq; censendam.

XXIII. Dignus est ille tractatus doctorum
commendatione vel ex hoc capite, quòd limites
antea à nobis positos non transcendat, sed in nudis
naturalibus subsistat, & ad articulos fidei propriè
sic dictos atque adeò è solâ revelatione divinâ no-
bis cognitos nequaquam ascendat, multò minus
evidentibus & infallibilibus argumentis eruere &
principijs naturalibus & confirmare eos conetur.
Contrà quàm fecere ante ipsum alij, Raymundus
videlicet

videlicet de Sabinde & Augustinus Steuchus Eugubinus, quorum ille Theologiam naturalem (anno cōs 1511. Argentinae per Martinum Glach excusam) hic de Perenni Philosophia libros x. (tum alibi tum Basileae anno cōs D XLII. per Nicolaum Brylingium editos) conscripsit.

XXIV. Et quamvis uterque ab ipsis etiam Pontificijs scriptoribus, h. e. suae religionis hominibus, audaciae justò majoris nonnunquam damnetur; veriùs tamén, nostro quidem iudicio, in Raymundum quàm in Eugubinum id quadrare videtur, quippe qui de aeternâ generatione Filij Dei, de summâ Trinitate, de creatione mundi ac hominis, de Christo filio Dei ac vera in eum fide, de lapsu hominis & Angelorum, de traductione peccati originalis, de merito Christi ejusq; applicatione, de sacramentis, de alijs denique quàmplurimis ad solam revelatam Theologiam pertinentibus rebus ita loquitur, ut omnia è principijs rationis deducere velle videatur: etsi non negemus, in eodem Raymundi opere non pauca erudite admodum perscripta, & religioni Christianae adversus gentiles aut Atheos defendenda valde proficua, reperiri.

XXV. Cautius aliquantò se gessit Eugubi-

nus, qui, quamvis magnum paradoxon asserere non vereatur, nempe hoc: In religionem veram cunctos philosophos consensisse; Pietatem, Philosophiamq; Christianā, quæ sola cunctas ambages resolvit, omnes tacitè collaudasse; rerumque humanarum finem, etiam philosophorum consensu, pietatem esse: ita tamen in hoc negotio versatur, ut argumenta ipsius non tam quæsitā quàm oblata videantur. Nam ipsa antiquissimorum recentiorumq; philosophorum verba commentarijs suis inserit, eaque nonnunquam ejusmodi, ut sine stupore, imò pudore maximo, à Christianis hominibus nec legi queant nec considerari.

XXVI. Vnde vel hoc nomine ab eruditissimis hominibus in pretio istud opus habetur, mihiq; à magno quodam præceptore (cui id utendum aliquandiu, cum inter vivos esset, tradideram) magni thesauri instar commendatum est, quod tot clarissimorum philosophorum sententijs, omni auro gemmisq; omnibus longissimè anteferendis, splendeat, & in summam adeò lectorem suum rapiat admirationem. Ad quam quidem rem præstandam auctori huic mediocri abundè fuit: quod Bibliothecarij munere apud Pontificem Romanum Paulum III. fungeretur & in tantâ librorum optimorum

num copiâ facilè inveniret, quæ ad institutum suum facientia commentarijs hisce infereret.

XXVII. Cum judicio igitur legendi sunt hi similesq; libri, & in illis Guilielmi Postelli, professoris regij in Academia Luterianâ opus, quod de Orbis terræ concordia inscripsit inque distinctos quatuor libros. distribuit. Quorum *primo* quidem (ut ipse loquitur) religionis Christianæ placita rationibus philosophicis docentur; *secundo*, Alcoranum à capite ad calcem ex Arabico excutitur & refutatur; *tertio*, quid commune totus orbis tam jure humano quam divino habeat, indicatur; *quarto*, qua arte sine seditioe falsæ de Deo dijsve persuasiones ad veram pertrahi possint, demonstratur.

XXIIX. Etenim ut facile concedimus ex optimâ intentione laborem hunc ab Autore susceptum esse, nec pauca adèò in argumento tam arduo simul ac elegante contineri, quæ lectu sint cognituque dignissima; ita non possumus non fateri, esse etiam in eodem quæ, si lectorem minus cautum inveniant magnorum errorum ansam facillimè præbere queant. Nimis enim interdum temerè in articulos fidei eorumque rationes inquiri, quas dari tamen ab homine non posse & scripturæ sacræ testimonijs, & experienciâ ipsâ quorumcunque
B 3,
mor-

mortalium, etiam doctissimorum, comprobatur. Certè quicquid ad æternam hominum salutem ut articulus fidei propriè sic dictus pertinet, id omne, etiam revelatum jam à Deo per prophetas ac Apostolos, non potest comprehensivè sed apprehensivè tantum (ut scholasticorum verbis utar) cognosci.

XXIX. Quamobrem Postellus alijq; omnes in hoc negotio occupati, dum, *ex. gr.* de Trinitate agunt, rationes quidem evidentes pro astruendo hoc articulo fidei afferre se existimant; sed reverà nihil aliud sunt, quàm probabiles tantum congruentiæ, cujusmodi, supposità revelatione, tradi aliquæ possunt, quibus assensus aliquis probabiliter suadeatur. Ante revelationem nec probabiliter, nedum evidenter, ea ostenditur ut docent communiter Patres & Theologi, quos citant Suarez & alij, ac præcipuè Vasquez *p. i. disp. 133.* ubi *adversus Lullum* disputat, statuentem, posse evidenter ostendi naturali ratione, & à se demonstrari tam clarà demonstratione, quæ etiam assensum fidei excludat.

XXX. Et sanè, *neque à priori* mysterium hoc ostendi potest, cum careat causâ per quam cognoscatur; *neq; à posteriori* seu ab effectu, cum omnes effectus Naturæ cogniti à Deo ut uno, non ut trino profi-

proficiscantur, & ideo solum ut unum, non ut trinum notificare eum queant: Neque est in totâ naturâ principium, unde possimus illud probabiliter conjectare aut suspicari. Si verò nonnulli philosophorum antiquorum mentionem hujus mysterij facere videntur, id acceperunt, vel mediâtè, vel immediâtè ab ijs quibus fuit revelatum à Deo, ait *Franciscus de Cunniga tractatu peculiari de Trinitate disp. 7. dubio 1. conclusione secunda*. Cui hanc tertiam immediâtè subjungit: Etiam suppositâ revelatione & firmissima fide hujus mysterij, non posse per vires ingenij evidenter illud ostendi, ut omnes docere ait adversus Richardum 1. *de Trin. c. 4.* & Henricum *quodlib. 8. quæst. 4. & quodl. 12. quæst. 2.*

XXXI. Quæ cum observasset Philippus Moræus (cujus de Veritate religionis Christianæ liber non pauca ad nostrum institutum pertinentia habet) rectè docet *cap. 6.* hanc de Trinitate doctrinâ, quamvis in anima utcunq; expressam, ex hominis cerebro non prodijisse; sed patribus nostris cœlitus fuisse patefactam, utpote, Platone etiam teste, multò, quàm nos sumus, melioribus & propinquiorebus ipsi Deo. Itaq; cum Plato, imò Aristoteles ipse, de ejus generis mysterijs loquuntur, aut loqui potius videntur, non tam argumenta quàm antiquorum

quorum dogma & veterum per manus traditam
 auctoritatem lubenter in testimonium adducunt,
 quod his verbis ferè exprimunt: *ut antiquus sermo
 habet, ut antiquissimi sermones ferunt, ut loquuntur
 veteres, ut antiquissimi quique tradunt, ut prisci mortales
 affirmant.*

XXXII. Dignus est in hanc rem *Æliani* locus,
 qui huc è *libri 2. variarum historiarum capite 31. ad-
 scribatur* & cum admiratione consideretur: *Quis
 non Barbarorum sapientiam, ait ille, laudibus extollat?
 Siquidè nemo eorum ad contemptum Deum unquam pro-
 lapsus est; neq; in dubiū vocant, sintnè Dii, an non sint, &
 curentnè res humanas, an non. Nemo igitur neq; Indus,
 neq; Celta, neq; Egyptius, eam cogitationem in animum
 induxit, quam vel Evemerus Messenius, vel Diogenes
 Phryx, vel Hippo, vel Diagoras, vel Sosias, vel deniq;
 Epicurus. Sed Barbari isti, quos dixi, contendunt &
 esse Deos, & nostri curam gerere. Atque hac immotâ fide
 tenentes (καὶ τοὺς τῶν Ἰνδῶν ἑσθλὸς τὴν πίστιν) purè rem
 divinam faciunt, sanctè vitam agunt, ceremonias obe-
 unt, orgiorum legem observant, & alia patrant ex qui-
 bus certum est, quod Deos obstinatè colant & vene-
 rentur.*

XXXIII. Plura in hanc sententiam legat, qui
 volet, apud Cluverum l. 1. Germaniæ antiquæ cap. 36.
 ubi

ubi ex hoc Eliani, & alio Plutarchi in Iside, ex alijs
deniq; aliorum locis concludit, non modo Celta-
rum nostrorum (hienim Germani sunt) sed omni-
um pariter per orbem terrarum gentium Theolo-
giam ac reliquam sapientiam, neque à Græcis, ut
plerique volunt cum Diogene Laërtio: nec à Celtis
ipsis, vel Persis vel Indis, vel Egyptijs, vel Assyrijs
ut Aristoteli & alijs visum; sed à primo omnium
mortalium patre Manno profectam esse: Qui ipse
primus doctorem habuit eundem quem originem
conditoremq; sui, supremum illum æternumque
THEVTH, cui pro tantis donis sit laus honor & glo-
ria in secula seculorum, Amen.

XXXIV. Cæterum ne diutiùs generalibus
hiscè inhæreamus, jam statim propositum nostrum
urgebimus & ipsas substantias incorporeas eo or-
dine, qui nobis omnium commodissimus videbi-
tur, pro facultate ingenij nostri considerabimus.
Illud autem Lectorem beneyolum hic monemus: in
ipsâ tractatione non rarò quidem ejusmodi de-
monstrationes reperiri, quales in metaphysicis & in
Mathesi adhibentur; interdum tamen vel argu-
mentis prorsus topicis vel probationibus à posté-
riori, ut vocant, acquiescere nos oportere. Tum
quod à sensibus sint objecta hæc remotissima, tum
quod

quod tanta sit Intellectus nostri imbecillitas, ut tam
 sublimia penetrare ipsi sit negatum, etsi non desit
 in rebus interdum ipsis quod medij apodictici
 locum subire, & propriam adeo demon-
 strationem suppeditare possent.

DISSERTATIO II.

DE SVBSTANTIA INCOR-
 POREA INDEPENDENTE, HOC
 EST, DE DEO TER. OPT.
 MAXIMO.

APHORISMVS I.

Nonsignis est locus & perquam nota-
 bilis apud Ioannem Stobæum (sermo-
 ne 145. editionis Francosurtanæ pag.
 457. Aurelianensis. Verò sermone 42.
 pag. 279.) & procemio Legum Zaleuci.
 Eoerensium legislatoris celeberrimi. (de quo viden-
 dus omnino Valer. Max. lib. 6. cap. 5.) nobis serva-
 tus; ubi hæc leguntur: Omnes qui urbem ac regionem
 inhabitant, persuasos esse oportet existimare Deos
 esse, quod manifestum sit ex cæli & totius mundi in-
 spectione rerumq; in ipsis dispositione pulcherrimâ & or-
 dine...

line. Haud enim fortuita aut humana ejusmodi opera putare convenit.

II. Adijciuntur autem vix tribus interjectis lineis & ista: Singulos igitur habere & comparare animam quemque suam oportet, ut ab omnibus malis pura sit. Nam ab improbo homine non honoratur **DEVS**, neque sumptibus colitur, neque tragædiis capitur, instar hominis mali; sed Virtute ac instituto **BONORVM OPERVM** & justorum (καλῶν ἔργων καὶ δικαίων). Quocirca opus est unumquemque pro virili bonum esse, tum factis, tum voluntate, qui modo futurus sit Deo charus: & non metuere pecuniarum iacturam magis quam vitæ & famæ dedecora: & civem meliorem existimare qui opes amittere mavult, quam honestatem & justitiam.

III. Moralem hæc potius Philosophiam, quam Theologiam Naturalem spectant; fateor; sed ita me movent, ut ne ista quidem invidere Letioribus meis possim, quæ loco eodem non sine stupore licet perlegi. Morituros omnes, (ait ibi Zaleucus) injuriarum, quas commiserunt, memores poenitentia invadit & vehemens cupiditas, quâ vellent exactâ sibi vitam omnem fuisse justam. Quamobrem singulos oportet semper in singulis actionibus illud tempus adeo suis cogitationibus familiare facere ac si præsens esset. Ita enim maxime honesti justiq; cura vigeat.

230. IV. Stupet animus, titubant cum calamo digiti, mens ipsa quodammodo contremiscit; dum in tam pias partes à multis Christianis transire video scriboque Zaleucum; Hominem Divinâ revelatione atque adeo peculiarigratiâ Spiritus S. prius destitutum. Neque possum non meliorem magisve sanam optare mentem omnibus qui & credunt esse Deum, & Dei filium pro unico nostro servatore agnoscunt. Idque, pro pudor bejusdem Zaleuci verbis: quæ simul egregium iisdem consilium suppeditant, quo si uti volent, in viam facile reducentur.

V. Si quis, inquit Zaleucus, à malo genio quodpiam assistente sibi (ἀδύνατος γὰρ ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ κακῷ ἐννοεῖται in Gr.) ad injustitiam instigetur, is ad templa, aras & delabra versetur fugiens injustitiam, seu dominam impiissimam molestissimamq; & deas oret, ut opem ad propellendam ipsam sibi ferant. Accedat quoq; viròs probitatis nomine claros, ne de vite felicitate & malorum hominum vindictâ differentes audiens, ab injustis facinoribus animum avertat. (ὁ δὲ ἀποστόλος τὴν αἰτίαν ἔργων.)

VI. Atq; hoc est, quod ipse Apostolus ad Hebræos cap. xi. vers. 6, inculcat, quando τὸν περὶ τοῦ εὐαγγελίου πιστεύειν ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ θεὸς ἰδεῖν οὐκ ἔστιν ὁ θεὸς credere oportere dicit, & esse Deum & ab eo præmiâ dari se colentibus. Vbi, quod cruditissimus obser-

observat Hugo Grotius, (*de jure pacis & Belli Lib. 2. cap. 20. pag. mihi 322.*) per accessum ad Deum ipsissima secundum Hebræos intelligitur **RELIGIO**: quam omnium reliquarum virtutum & principium & finem; & fontem & mare, & caput denique & calcem jam olim statuimus in nostris Politicis, *Dissertatione V. aphorismo 5.* Vbi etiam perniciosum virtutis & religionis omnis depravatorum Nicolaum Machiavellum; scribam Florentinum, astutum vāfrumque potius, quā verè Prudentem ita perstinximus, ut istius instituti ne hodie quidem nos poenitere queat.

VII. Nos de Deo Ter Opt. Maximo breviter delibare conabimur, quicquid è Lumine Rationis vel cognitum fuit à præstantissimis quibusq; Philosophis, vel demonstratum. Quod dum facimus, humilitatis vinculo mentis alas firmemus necessum est, ne majestatem scrutantes à gloriâ forsitan opprimamur. Aristoteles certè (*testante Seneca l. 7. natural. quæst. cap. 30.*) nunquam nos verecundiores esse debere ait, quā cū de Deo agitur: *Si intramus templa compositi, si ad sacrificium accessuri vultum submittimus, togam adducimus, si in omne argumentum modestiæ fingimur, quantum hoc magis facere debemus cum de Dei natura disputamus, ne quid*

*temerè, ne quid impu lenter, ne quid ignorantes affir-
memus, aut scientes mentiamur. Hæc Seneca.*

IIIX. Quamobrem ipsum illum primum
Summumq; rerum omnium opificein implora-
mus, ut Intellectum nostrum illustret, animisque
accrescentes nebulas, quæ de corpore oriuntur,
depellat: Quod ita fieri debere eleganter Plato
dial. 4. de legibus sive de legumilatione, docet: cum quo
sub persona Timæi loquente (*ex ipso Timao sive
Dialogo de natura*) ita præfamur: *Atq; in hunc qui-
dem modum Deus à nobis invocatur, ille verò nobis fa-
vens & propitius, ita annuat, ut & alij quæ à nobis di-
cenda sunt, facile percipiant. Ego verò sicut animo &
cogitatione rem complexus sum, ita commodissimè uni-
versam exponam atq; demonstram.*

IX. Ac primò. quidem non opus esset proba-
re hoc loco *QVOD SIT DEVS*: quum de sub-
jecto (sive illud sit totale alicujus scientiæ, sive
partiale tantùm) præcognosci debeat non solum
quid nomen significet, sed etiam quod, si non actu,
saltem potentiâ in rerum naturâ detur; nisi morta-
lium pravitas tantùm invaluisset, ut quosdam in
maximè irrationabile, & omnium malorum pessi-
mum barathrum detruderet, uti statuunt *DEVM
NON ESSE*. Quales fuere olim, quorum jam fe-
cimus

cimus mentionem, Diagoras, Evemerus Messenius, Diogenas Phryx, & Hippo, minuti omnes ac inertes philosophi, ut à Lactantio *de Ira Dei* c. 9. appellantur, quosque ideo superiori dissertatione Ælianus ipsis etiam barbaris longè deteriores fuisse jure meritoq; censuit.

XI. His annumerandi sunt Acrotheitæ illi seu Thoës, quos ob impietatem illam tantam & tam horrendam universos à terra subito absorptos esse *Simplicius ad cap. 38. Enchiridij; Epicteti docet.* Panætius item Rhodius qui, teste Epiphanio, quæ de diis dicuntur sustulit & nugas esse sermonem de Deo affirmavit. Addunt iisdem nonnulli etiam Protagoram, eumq; de Deitate saltem dubitasse dicunt, etsi Iosephus 2. *contra Appionem*, de dijs Atheniensium tantum dubitasse eum asserat. *Socratem* verò ab Atheismo merito purgant Iustinius, Tertullianus, Lactantius, Eusebius & alij, qui quidem ideo hunc tam præstantem philosophum Atheismi damnatum esse existimant, quod polytheismum tunc receptissimum damnaret, quâ de causa Christiani quoque, teste *l. 6. sub finem* Arnobio, passim Athei appellabantur. Idque de *Luciano* etiam assererem, nisi tanta ejus fuisset impietas, ut ob eam, teste Suida, à canibus discerpi meruerit.

XI. Iam

XI. Iam qui *Aristotelem ac Platonem* in hunc censum referre sunt conati, cum manifestam calumniam faciant ne digni quidem responsione nobis videntur. Illud miramur, quod Augustinus l. 5. de Civit. Dei c. 9. etiam Ciceronem Atheismi accuset, tamen si eum dissimulanter egisse dicat; cum ex omnibus Tullij scriptis contrarium prorsus elucescat. Libro enim de Divinitione; esse *præstantem aliquam æternamque naturam*, ait, & *eam suspiciendam adorandamque hominum generi, pulchritudo mundi ordoque rerum cælestium cogit confiteri*. Et l. 2. de nat. Deor. *Quid potest esse tam apertum*, inquit, *tamque perspicuum, cum cælum suspeximus, cælestiaque contemplati sumus, quam aliquod esse numen præstantissimæ mentis, quo hæc regantur*.

XII. De hac igitur Augustini sententiâ aliorum quidem me doctiorum, judicia audire, quam meum ferre malo. Hoc tamen, pace tanti, tam docti sanctique patris, assero: me fidem illi habere in isto negotio non posse. Quin potius *Machiavellum* omnesque ejus asseclas, hodiernos nimirum politicos *Novos*, Atheorum gregi annumerandos censeo, qui omnibus suis consilijs factisque probant, se credere non tam quod sit Deus, quam utile esse seip. ut vulgò ita credatur, Planè ut *Critias* olim, qui,

qui, teste Sexto Empirico, à viro quodam prudente ac ingenioso excogitatum esse Deum dixit, in hunc finē, ut malis metus incuteretur, etiamsi clam aliquid agerent aut dicerent, aut cogitarent: Per leges enim solas eò tantum adigi homines potuisse, ut palam scelera non committerent, quæ clanculum nihilominus frequentissimè perpetrabant.

XIII. Cæterum, etiamsi, ut supra diximus, stultissimus & rectæ rationi vel maximè repugnans sit Atheismus, non defuere tamē sceleratissimis hisce hominibus Argumenta, quibus vel probare vel palliare tam impiam assertionem sunt conati. Vnum eorum hoc loco tantum videbimus, ad quod reliqua omnia reduci posse videntur, nempe: si sit Deus, cum infinitæ sit bonitatis ac perfectionis, non fore in mundo ullam malitiā aut imperfectionem, quod unum contrarium, præsertim infinitum, necessariò alterum totaliter destruat. Quod quidem argumentū multos philosophos vexasse, & ipsos etiam aliàs non malos in hoc barathrum impietatis ferè præcipitasse, Lactantius *de ira Dei cap. 13.* docet.

XIV. Rectissimè tamen à Scoto ejusque discipulis solvitur per negationem consequentiæ & probationis, quæ ad confirmandam eam adducebatur. Nempe oppositum non excluditur formali-

ter ab altero opposito, nisi è subjecto in quo alterum eorum jam existit. Atque sic Deus omnino per suam infinitam & perfectissimam bonitatem excludit à se omnem malitiam ac imperfectionem. Effectivè autem non tenetur excludere omne sibi oppositum è mundo; sed potest permittere mala & ad bonos fines ea referre, dirigere ac ordinare. *Nam sola est divina vis* (ait eruditè de hoc negotio disputans Boëth. l. 4. cons. phil. prosa 6.) *cui mala quoque bona sunt, cum eis competenter utendo, alicuius boni elicit effectum. Ordo enim cuncta complectitur, ut quod ab assignata ordinis ratione discesserit, hoc idem licet in alium, tamen in ordinem relabatur, ne quid in regno providentiæ liceat temeritati.*

XV. Missa igitur tam absurdâ hominum stolidissimorum sententiâ, quæ, ut Plato loquitur 10. de legibus, *scelera parit, non unâ tantum morte vel duabus, sed pluribus digna*, firmiter statuimus etiam rationem sibi relictam non quidem clarè & intuitivè, sicut in se est, sed obscurè tamen & abstractivè cognoscere Deum posse. Et quamvis Gregorius Nazianzenus, orat. 2. de Theologia, Platonis hanc in Timæo sententiam: *Deum intellectu percipere difficile est, eloqui autem impossibile*; ita corrigat, ut dicendum.

cendum potius existimet: *Dei naturam nullis quidem verbis explicari posse, animo autem atq; intellectu comprehendere multo minus posse, quod rem tantam animo comprehendere omnino impossibile sit*; nihil tamen adversus nostram assertionem hoc facit, cum ipse Nazianzenus non dicat *concipi aut cognosci*, sed *comprehendi*, quorum unum ab altero toto coelo differre Isidorus Pelusiota l. 2. epist. 186. docet.

XVI. Est autem triplex præcipuè via seu modus cognoscendi naturaliter Deum ejusque attributa, ut tradit è D. Thoma & explicat eruditè Armandus de Bello visu tract. 3. de terminis cap. 2. Via nimirum *Causſalitatis*, via *Eminentie* seu excellentiæ, & via *Negationis* seu remotionis. Per viam causſalitatis præcipuè cognoscimus, quòd sit Deus, quando videlicet viso effectu, naturali quadam inclinatione in ipsam quoque causſam ferimur, etsi attributa etiam nonnulla per hanc eandem viam cognoscantur: relativa præsertim illa, quæ vocant, quibus ut conditor, administrator, directorque rerum omnium concipitur & nominatur.

XVII. Sed quoniam effectus hosce omnes & quicquid in mundo cernimus, perfectiones quidem suas, sed innumeris imperfectionibus commixtas, habere deprehendimus, agnoscimus autem debere

dari unum aliquod bonum optimum, in quo omnes perfectiones sint prorsus desecatae, ut ita in naturâ rerum non modò bonum & melius, quâ in creaturis locum habent, sed etiam optimum reperiatur; concludimus, quicquid perfectionis est in effectibus, hoc eminentiori modo debere esse in causâ. Atque ita per hanc viam eminentiæ cognoscitur Deus non ut causâ simpliciter, sed ut causâ æquivoca, quâ effectuum suorum perfectiones non quidem formaliter (quod causâ univocæ competit) sed eminenter contineat. Hoc item modo attributa Dei absoluta & positiva, (ut esse bonum, justum, sapientem, potentem, Intellectu, voluntate, libertateque præditum) investigantur ac demonstrantur.

XIIX. Cumquæ ob hunc ipsum Dei supra res cæteras excessum | nihil usurpare possimus quod positivè, & convenienter ad illam eminentiam, Deum exprimat, superest tertia, quâ omnes imperfectiones, imò etiam perfectiones creaturarum ad supplendam aliquam imperfectionem illis à naturâ concessas (ejusmodi est in homine potentia ratiocinandi & deducendi unum ex alio) à Deo removemus: vel quæ perfectiones Deo & creaturis communes ad solum Deum negatione additâ
restrin-

restringimus. Vt cum dicimus substantiam esse Deum, verum non-finitam, non compositam, non multiplicabilem, non mutabilem, sed infinitam, simplicem, unicam, immutabilem: habere cum vim Intelligendi; sed non limitatam verum illimitatam: habere durationem, non inchoatam aut finiendam, sed æternam. Ac per hanc quidem viam negativa Dei attributa cognoscimus atque probamus.

XIX. Præstat autem, ratione certitudinis ac evidentiae, nostra de Deo negativa cognitio affirmativa: idque ideò, quòd cum aliquid de Deo verè negamus, non solum remotio ipsa vera sit, sed etiam prædicatum illud quod negamus, quippe creatum ac plerumque corporeum, distinctè à nostro intellectu penetrari queat, quod non contingit quando de eodem aliquid, quantumvis verè, affirmamus. Ex. gr. cum negamus Deum esse quantum, molem illam quam à Deo removemus, distinctè percipimus: at cum de eodem aliquid verè affirmamus, prædicatum illud ab ijs, quibus similia in rebus cæteris conspeximus, translatum est tantummodo ad Deum, atque adeò non potest non esse illi inadæquatum ac longè impar. Et hanc quidem *Theologiam negativam vel Divinam ignorantiam ve-*

teres appellarunt, de qua Augustinus l. 8. de Trinitate cap. 2. *non parva notitia pars est, inquit, cum de profundo isto in illam summitatem respiramus, si antequam scire possimus quid sit Deus, possumus iam scire quid non sit.*

XX. Verum enimvero quia per viam caussalitatatis, ut diximus, existentia potius Dei quam ejus attributa cognoscuntur, nec pauci tamen sunt qui dubitant, an ex pulcherrimo & admirabili totius universi ordine cæterisque effectibus satis firmâ probatione existentia Dei colligatur; siquidem *alj* notitiam saltem probabilem, *alj* probabilissimam & moraliter certam, *alj* denique non certam tantum sed evidentem etiâ oriri inde statuunt: danda est opera, ut ipsa illa existentia (quâ dubiâ aut nondum certâ de attributis frustra sumus solliciti) ita confirmetur, uti vel ab obstinatissimo quovis mortalium negari nequeat, nisi rationem ipsam ejurasse videri velit. Vbi miramur non immeritò eorum judicia, qui etiam adversus atheos dictis scripturæ divinæ, *quid sit Deus*, probare solent. Quasi vero fieri possit, ut Dei aliquod verbum extare credat, cui ne illud quidem exploratum jam est, utrum ipse ille, cujus hoc esse verbum dicitur, existat.

XXI, Ra-

C. XXI. Rationibus igitur hic agendum est, non autoritatibus scripturæ: quarum hæ apud eos solummodo magnum pondus habent, quibus jam persuasum est, & existere Deum & verbum aliquod ab ipso revelatum mortalibus esse; istæ ex principiis naturæ notis, quæ omnium hominum consensu approbantur, sunt arcessendæ. Earum quamplurimas partim à naturæ contingentia, partim ex ratione necessitatis, partim à conceptu summi boni, partim ex motu orbium cœlestium, partim ab omnibus rebus visibilibus copiosè admodum, citatis singularum autoribus, proponit Theophilus Reinaudus *Theol. natur. distinct. 5. q. 1. ab articulo 1. usq. ad octavum*: quarum nos unam tantum hoc loco, relictis cæteris, referemus ex naturæ seu ratione dependentiæ petitam. Tum quod è reliquis non paucas ipse ut minus evidentes parvipendat, tum quod una hæc sufficere nobis possit & satis firmiter negotium universum conficiat.

XXII. Fundamentum autem probationis nostræ ab ipso contradictionis, hoc est, à primo totius humanæ cognitionis principio, desumemus, Cujus tantæ est in animis mortalium quorum cunq; modò sanâ mente sint præditi, evidentia, ut nihil omnino se prius habeat, quo certitudinem suam probet.

probet confirmetque. Duas igitur homini Artheo enunciationes formaliter contradictorias proponemus hæc:

Omne Ens est dependens;

Quoddam ens non est dependens:

quarum alterutram necessario admittere cogetur, cum impossibile sit utramque vel simul veram vel simul falsam esse. Quamcunq; autem admiserit, captus erit: & vel nostram sententiam probabit, vel suam rationi ipsi, qua tamen se præditum esse non negat, adversari deprehendet.

XXIII. Non potest autem vera esse prior illa universalis affirmans, quia si omnia entia dependentia essent, & in illo ordine dependentiæ ad ultimum tandem non deveniretur, quærendum vicissim esset de toto illo rerum dependentium collectivè sumptarum cumulo, *utrum esse suum habeant ab alio* aliquo ente quod extra dependentium numerum esset, *an non?* Si prius dixerint adversarii; habebimus quod volebamus: nam illud ipsum Ens, quod extra dependentium omnium numerum est, Deum appellamus. Si posterius asseruerint, evertent statim hypothesein propriam, & negabunt dependere, quæ paullò ante dependentia esse omnia statuebant. Ne nunc Scoti illud argumentum operose

rosè urgeam, qui *p. 1. dist. 2. q. 2.* ait: dato processu in infinitum in dependentibus, dari infinitum superius & consequenter in infinitum perfectius, atq; id ipsum Deum esse; aut si illud non detur, non dari etiam processum in infinitum; atque sic iterum hypothesin ipsam everti.

XXIV. Si dicant res omnes à se invicem dependere non per modum lineæ rectæ sed per modum circuli; jam se talento obligant, ut solvant quadrantem. Cum enim id quod dependet, imperfectius sit eo à quo dependet, (nam de ejusmodi dependentiâ jam loquimur, quâ unum ab altero secundum esse totum, non verò vel tantum in fieri vel tantum in operari, dependet) si duo aliqua entia à sese invicem dependerent, sive id mediatè sive immediate fieret, utrumque horum entium simul ac semel perfectius fuerit seipso & imperfectius: perfectius quidem, quia essentiam largitur, imperfectius, quia eandem accipit alteriq; debet: quo quidem absurdus magisq; ridiculus excogitari nihil potest. Atque ita existentia Dei demonstrata esto. Nunc attributa breviter ostendemus.

XXV. Ea verò diversis à nobis exprimuntur nominibus, quorum alia, ut supra diximus, relativa, alia positiva, alia denique negativa sunt, &

scilicet

E

ad ex-

ad explicandam hanc infinitam essentiam adhibentur propterea quòd nullum unicum sufficere possit. Nam adæquatum conceptum essentiæ divinæ formare aut verbis eloqui nunquam nobis licebit, *etiamsi omnes omnium mentes unâ ad investigandum coirent, & omnes ad enunciandum linguae concurrerent*, ait egregiè Basilius *homil. de vera fide*. Quibus similia sunt quæ ex Averroë (vulgò sic appellato) à philosophis præstantissimis citantur; *si omnes nimirum res sublunares calami scriptorij essent, si omnes aquarum omnium guttæ atramentum, si cæli omnes essent libri, non posse tamen vel unicam Dei perfectionem dignè describi.*

XXVI. Nec mirum illud cuiquam videri debet, quum, ut postea videbimus, immensus sit Deus, intellectus autem noster mensuratus, neque adedò ulla inter intelligentem & rem intelligendam proportio: quæ tamen omninò requiritur, si adæquata intellectio fieri debeat. Illa ipsa verò immensitas quatuor in se complectitur: 1. *Infinitatem*, quatenus in se Deus consideratur; 2. *Incomprehensibilitatem*, quatenus comparatur ad Intellectum quemcunque creatum; 3. *Incircumscriptibilitatem*, quatenus ad locum comparatur; 4. *Æternitatem*, quatenus ad durationem confertur. Sed de his postea

postea pressius. Nunc ideò tantùm ea adducuntur, ut constet : satis nobis esse debere, si tenuem ac rudem Dei cognitionem per lumen naturæ consequamur, quum perfecta & adæquata nullo modo haberi possit. Adeò ut reperti sint, qui illud *finitum ad infinitum nullam proportionem esse* ed usque extenderent, uti ne quidem in patriâ h. e. in altera vita Deum perfectè à nobis cognitum iri asseverarent.

XXVII. Quibus quidem adstipulari hæcenus simpliciter non possumus : quòd ex oraculis divinis constet, præcipuam beatitudinis futuræ partem in eo fore positam, ut Deum à facie ad faciem sicuti est cognoscamus. Itaque rectè ex Capreolo Clarissimus Horneius collega noster & compater honorandus observat: De potentiâ aliquâ dupliciter dici posse, quòd non habeat proportionem ad rem percipiendam; *Uno modo*, cum res ea planè non continetur sub ratione formali objecti illius potentiæ, sicuti visus nullam habet proportionem ad sonum; *Altero*, cum res continetur quidem sub ratione formali objecti potentiæ, sed altioremodum essendi habet quàm natura cognoscens; sicuti visus noctuæ non habet proportionem ad lucem solis, & intellectus noster non

habet proportionem ad essentiam Dei, non quod lux non sit visibilis; sed quia visus noctuæ est imbecillior: neq; quod Deus non sit intelligibilis; sed quod noster Intellectus sit nimis in hac vitâ imperfectus.

XXIIX. Quoniam igitur potentia priori modo carens proportionem ad objectum nunquam eam accipere possit, ita ut eadem potentia maneat: sicuti visu res nulla percipi potest, quæ sub visibilibus non comprehenditur; potest tamen per aliquid superveniens elevari ad rem percipiendam, ad quam posteriori modo proportionem non habebat. Ita visus, etsi nihil videt nisi quod visibile est, elevari tamen potest, ut illud visibile percipiat postmodum, quod intueri antea non poterat. Id quod de rebus intelligibilibus quantumvis eminenter perfectis itidem dicendum esse putamus, etsi certissimum sit, ob nimiam lucem & entitatis infinitatem lippientibus, ut ita loquar, creaturarum intellectibus impervium in hac vita Deum esse.

XXIX. Vnde jam luce meridianâ clarius est: nequaquam definitionem Dei perfectam dari posse; sed ipsum potius *Deum*, ut rectè locutus est Anastasius Sinaita, *definitionum omnium definitionem* esse, quod omnes nempe definiat, ipse ut infinitus
definiri i

definiri non possit. Cujus assertionis ratio, etsi ex præcedentibus jam per se facile pateat, desumi tamen etiam ab ejus simplicitate, paullò post explicandâ, potest: quæ omnem generis & differentiarum rationem ita excludit, ut inde erroris sui prorsus insani probationem desumpserit David de Dinanto, quo Deum esse materiam primam statuebat. Nihil enim assignari loco differentiarum posse dicebat, quo Deus à Materiâ primâ & vice versa materia prima à Deo discerneretur, ideoque & Deum materiam primam & materiam primam Deum necessariò esse.

XXX. Ridiculâ prorsus consequentiâ & quam vel pueri peripateticorum refutare sciunt. Quippe quibus ignotum non est, non solum ea distinguui, quæ per differentiam superadditam discernuntur: sed etiam multò magis ea, quæ sunt primò diversa. Id quod maximè de Deo & Materia prima dicendum est, quorum Ille impassibilis, immutabilis, immobilis atque activus est, Hæc verò ex adverso passibilis, mutabilis, mobilis, omnisque alterationis receptiva: Ille ascendendo, Hæc descendendo entium omnium extremum est: Ille omnium perfectionum fons, Hæc imperfectionum cunctorum in Naturalibus est. origo & ad ipsum ferè non ens accedit. Quod pluribus jam explicarem,

nisi Aristotelis illud (*apud Stobaeum sermone 4.*) ob oculos mihi jam versaretur: *Eos qui res manifestas demonstrare conantur, perinde facere ac si solem adhibita lucerna vellent ostendere.*

XXXI. Ego sanè, si vivente hoc hominís monstro vixissem, cum Ovidio *l. 4. de Ponto,*

I bibe, dixissem, purgantes pectora succos,

Quicquid & in tota nascitur Anticyrà,

dignumque patellâ operculum pugnum ipsius ori potius imponendum statuissem, quam argumentis adversus deliria tam absurda decertandum, ne, quod de Fausto dixit Augustinus, (*l. 12. cont. Faust. c. 45.*) propterea gannio ille putaretur aliquid dixisse, quia ei responderi dignum habitum fuerit. Quamobrem, missis hisce nugis, rem ipsam tandem aggredimur, & ex ipsa statim Dei independentia superius jam demonstratâ illud deducimus, *Eundem omnium rerum cæterarum causam esse.* Nam si qua res daretur, cujus ille non sit causa; jam ipsa quoque independentes esset, quod fieri non posse & per se manifestum est & ex sequentibus clarius semper clariúsque patebit.

XXXII. Iam si causa est rerum omnium, non dubium est quin *Omnium etiam optimum perfectissimūq.* Eus sit, quippe cui reliqua omnia, quic-

quicquid sunt & possident, acceptum ferunt. Quod eleganter Augustinus *l. 7. confess. c. 11.* ita eloquitur: *Inspexi cetera infra te, & vidi nec omnino esse, nec omnino non esse: esse quidem, quoniam abs te sunt; non esse autem, quoniā id quod es non sunt.* Ac ne quis è lumine revelationis fortè hæc profluxisse existimet, Senecam quæso audiat, qui epist. 58. *Quod eminet* (inquit) *& exuperat omnia, hoc Plato ait per excellentiam ESSE, ut Poëta communiter dicitur: omnibus enim versus facientibus hoc nomen est, sed jam apud Græcos in unius notam cessit. Homerum intelligas cum audies poëtam. Quid ergo hoc est? DEVS, scilicet major ac potentior cunctis.*

XXXIII. Infinita hisce similia ex Platone ipso Platoniceisque philosophis adduci possent, nisi jam tum ferè nimis prolixi nobis videremur, sive difficultatis quicquam ea res haberet. Illud hîc observandum est diligenter, quod è Plutarcho discimus, quem exinde etiam Eusebius *l. 11. de præparat. Evangelica* laudat; pro foribus templi Delphici palàm scriptum fuisse hoc verbum. Græcum *ΕΙ*. Nam ingredientibus templum à Deo moniti illo oraculo *NOSCE TE IPSUM*; Eum resalutantes respondebant *ΕΙ* h. e. Tu Es atq; ita soli Deo ut æterno & prorsus immutabili, ipsum *ESSE* convenire fatebantur; se verò, ut corruptibiles, non tam esse

esse quàm fluere, imò ferè non esse. Tum quòd remp-
 pus, quo existant res corruptibiles, perexiguum sit,
 si conferatur cum eo tempore quo non existunt,
 quod tam ante generationem quàm post corrup-
 tionem est infinitum; tum quòd, dum existunt,
 nunquam eadem permaneant sed continenter va-
 rientur, ut Plato in *Timæo* ratiocinatur.

XXXIV. Sed non tantum Ens primum ac
 propriè dictum, verum etiam *substantia*, & inter
 substantias *prima* est idem ille independens rerum
 omnium conditor: cum id præcipuè substantiæ
 nomen mereatur, quod semper ex sese est quod est,
 quodq; propriâ virtute subsistit & cujus virtus so-
 la nullius extraneæ opis indiget, sed quicquid id
 ejus possidet, illud omne sibi tantum debet. Nec
 repugnant vel sibi metipsis vel nobis Philosophi
 Patresq; doctissimi, quando interdum Deum sub-
 stantiam esse negant. Dum enim ita loquuntur,
 à *substando* potius quàm *subsistendo* hanc vocem
 deducunt & tantum hoc volunt: Deum non sub-
 stare accidentibus, quod est verissimum, ob causas
 jamjam proponendas. Sicuti etiam interdum
 Ens non esse Eundem asserunt, quod in Eo
 Ens sit supra esse ejusmodi, quale in ipsius effecti-
 bus deprehenditur, ut ita eminentiam *Divini esse* &
subsistere demonstrent.

XXXV. Ne-

XXXV. *Neg, verò substantia corporea est, ex anima spiritali & corpore conflata: quia in omni compositione pars antecedit id cuius est pars, & consequenter illa respectu huius rationem causæ habet, quæ à Deo longissimè est, ut patuit, removenda. Et quoniam compositio pugnae principium est, pugna autem solutionis & interitus* ut loquitur Nazianzenus (*orat. 2. de Theologia*) quis non videt? si corporeus statuatur Deus, fore etiam eundem corruptibilem statuendum, quo nihil absurdius de Ente omnium perfectissimo vel fingi posset. Ut ita mirum sit reperiri potuisse, qui, ab Aristotele Deum corporeum fuisse creditum, & sibi & aliis voluerint persuadere.

XXXVI. Nam quòd obijciunt Deum ab Aristotele (12. *Metap. text. 39.*) animal primum ac supremum fuisse appellatum, ut facit in examine doctrinæ gentium Franciscus Picus *l. 4. cap. 1.*, in ea re oppido sanè hallucinantur; cum $\zeta\omega\omega$ ipsi non designet corpus sentiens sed rem viventem seu vitæ participem. Quemadmodum etiam Platonicis idem significare vox eadem solet, ut omnia eorum scripta testantur & ipsa origo seu derivatio requirit. Etenim à $\zeta\acute{\alpha}\omega$ (*vívo*) vocabulum hoc deducitur, adedque rectissimè $\zeta\omega\omega$ $\alpha\acute{\iota}\delta\iota\omicron\upsilon$ Deus optimus maximus appellatur.

pellatur, quòd vitam in seipso & à seipso eminentissimam habeat atque æternam. Ne nunc operosè ipsius Philosophi verba urgeam quæ ex 8. *Phys. tex. 79. & 12. Met. tex. 5* facile adducerem quibus in locis disertis verbis, quod nos statuimus non docet solummodo sed etiam demonstrat.

XXXVII. Nihil igitur adversus Aristotelem hæc obiectio: nisi quis ejusdem, vel longè simillimè erroris arguere etiam velit Divum Gregorium, qui eodem modo latinâ animalis voce usus, etiam Angelum (*homilia 20. in Evangelia*) animal rationale appellat, cum tamè agnoverit ipse aliosq; docuerit sapissimè, angelos spirituales esse substantias. Ut ita jâ constet nequaquam corporeum vel ab Aristotele statutum vel à quoquam statuendum esse Deum, atque aded ex partibus integrantibus eum non constare, nec sub ullo genere atq; ullo in prædicamento contineri sed extra omne genus & omnem differentiam positum esse.

XXXIIX. E quibus facilè deducitur quòd *actus sit purissimus* qui nullam omnino potentialitatem (licèat mihi eum scholasticis ita loqui) admittat. Nam si hujus in eo quidquam sit, tam non esse quam esse possit, nec non superius se aliquid requirat cujus beneficio esse ipsius fulciatur & à non esse

vindicetur, quod nullo modo vel propter solam ejus independentiam concedi potest. *Potentiale* autem hoc loco appellatur quod tam esse quam non esse; non autem quod tam operari quam non operari potest. Posterius enim omnino, tanquam perfectio, in Deo locum habet, prius, cum maximam imperfectionem importet, nequaquam. Sic nimirum ab omnibus explicatur philosophi illud axioma quo docetur 9. *Metap. tex. 17. Aeterna quae sunt ea carere potentia*; vel ut 3. *Phys. tex. 32.* habetur, *in perpetuis inter posse & esse nullam esse differentiam.*

XXXIX. Nempe de potentia passiva ad corruptionem, vel ut cum aliis loquar, de potentia contradictionis ad non esse & esse substantiale, qualis in rebus generabilibus & corruptibilibusprehenditur, intelligi hæc & similia debent. Talis enim in independente natura non invenitur, quæ nullo penitus modo mutari quoad essentiam, existentiam, perfectionemque suam potest. Imò necesse est, ut se habeat eo, quo se habet, modo. Quæ quidem necessitas etsi non sit ex hypothesi, sed simplex prorsus & absoluta, non tamen coactionis est sed perfectionis, ut rectè ex Tolet. (3. *Phys. quæst. 4.*) Gratianus Monfortius in Axiomatibus philosophicis docet.

X L. Ex eo porro quod actus purissimus sit DEVS, ejusdem *Simplicitatem* demonstrare velle; nescio an non sit supervacaneum; quod hæc cum illo prorsus coincidat aut una eademque operâ demonstretur. *Unitatem* potius inde probabimus: etsi ex Entis natura, in summo gradu ac eminentissimè cum omnibus affectionibus ei attribuenda, facile & ipsa demonstretur. A simplicitate igitur hoc modo eam arcessimus, & quidem talem, quæ non sit positiva tantum, sed etiam negativa, idè sic dicta, quod neget plures esse Deos quam unum. Nempe si plures essent Dii quam unus, vel differrent, à se invicem vel non. Si differrent, essent compositi ex ipsa divinitate in qua convenire dicuntur & ex eo per quod differunt ab invicem. Atq; ita tolleretur simplicitas: quæ tolli tamen à Divinitate non potest. Si verò non differrent, jam plures etiam non essent, & consequenter una maneret divinitas, unicus videlicet simplicissimusque DEVS. Cum hoc autem argumento non quadrat Davidis illud de Dinanto, cujus jam supra meminimus: quod Metaphysicorum periti norunt.

X L I. Sed & ex iis quæ superius de necessitate essentiae divinæ sunt dicta, egregium argumentum pro unitate Dei D. Thomas necir, (etsi cum

cum præcedente id coincidere ferè videatur) & : si sint duo, ait, quorum utrumq. necesse est esse, oportet quod conveniant in intentione necessitatis essendi : Oportet igitur quod distinguantur per aliquod quo additur vel uni vel alteri : & sic oportet vel unum vel alterum vel utrumq. esse compositum. Nullum autem quod compositum est necesse est esse per seipsum. Impossibile est igitur esse plura quorum utrumq. ut sit necesse est, & sic nec plures esse Deos. Videatur hic ipse Thomas (p. i. q. ii. a. 5.) nè diutius huic attributo teneamur in hæ-
rere, eique iungatur etiam Scotus, ac præcipue Bonaventura, qui non tantum impossibilem sed (etiam nec intelligibilem esse polytheismum eruditissime demonstrat : quicquid dicat Ocham & ex eo Gabriel (in 1. d. 2. q. 10.) qui huiusmodi unitatem de Deo demonstrari non posse statuunt.

XLII. Rectissime igitur polytheismum ex-
ploserunt non solum Aristoteles (12. Metap. r. 49-
50. & 51.) sed etiam reliqui ex gentibus eruditiores
tam philosophi quam poëtæ, quos passim adducunt
Iustinus, Cyrillus, Lactantius, Clemens Alexandri-
nus & ceteri fere patres in universum omnes, quot-
quot adversus idola disputarunt. Augustinus certè
adeò communem sapientum omnium in hac veri-
tate consensum esseprehendit, ut (c. 25. libri de-

vera religione) exfertè dicat, illos ipsos, qui Deorum multitudinem vocetenus admittebant, falsos esse, quod unicus tantum sit cunctorum rector & dominus, idque re ipsa nihil aliud esse quam unicum solummodo Deum statuere atque approbare. Et erudite Minutius felix in Octavio: *Exposui, inquit, opiniones omnium ferme philosophorum, quibus illustrior gloria est, Deum unum multis licet designasse nominibus: ut qui vis arbitretur, aut nunc Christianos philosophos esse, aut philosophos fuisse jam tunc Christianos.*

XLIII. Quamobrem unus est atque individuus Deus, & quidem perfectissimè unus vel, ut Bernhardus (l. 5. c. 7. de Consideratione ad Eugenium) loquitur, est unissimus. *Vnus est Sol*; pergit ibi Bernardus, *quod non sit alter, una Luna, quod aequè altera non sit. Atq; ita quidem Deus, sed plus. Quid plus? Vnus etiam est sibi. Et vis hoc tibi declarari? Vnus est etiam sibi, h. e. idem est semper & uno modo. Non sic unus sol; non sic una luna: clamat uterq; se esse non unum sibi; ille motibus & illa defectibus suis. Deus autem non modo unus sibi sed & in se unus est, nihil in se nisi se habet. Quin etiam unus numero dici potest, etsi expressè id negent Ambrosius, Basilus, Ruffinus & alii: qui tamen, quòd pace tantorum Virorum dictum sit, falsò supponunt i. unum numero id tantum*

tum esse quod cū aliis ejusdem rationis numerari possit: 2. numerum non esse nisi in rebus corporeis, (cum non in angelis tantum sed etiam in SS. Trinitate reperatur.) 3. Numerum omnem esse accidens: (cū nihil certius sit, quā transcendentelem etiam numerum dari qui ad nullum prædicamentum referatur.)

XLIV. Iam de *Bonitate DEI* quid opus est copiosius agere? cum certum sit ē superioribus, perfectissimum in ipso Entis gradum reperiri. Cum igitur bonitas intrinseca, qua res in se bona dicitur, nihil sit aliud, quam perfectio cujusque rei, tantum perfectio unaquæque res bonitatis, quantum perfectionis habebit, adeoque DEVS, qui, ut patuit, summè perfectus est, erit etiam summè & eminenter bonus. Imò non bonus tantum eminenter ac summè, sed etiam bonus *per essentiam* est ut recte D. Thomas & ex eo alii docent. Id quod duplici ratione intelligi potest: *Una*, quòd non sit bonus per participationem, sicuti res dependentes, quæ bonitatem aliunde, nempe à Deo habent; *Altera*: quòd non per accidentia superaddita sed per ipsam essentiam & integrè sit bonus. Omnis namque bonitas DEI & Perfectio, est Essentia Dei, cum ceterarum tamen rerum perfectiones omnes non sint ipsa.

ipsarum essentia. Et quamvis ipsa etiam essentia
cujusque rei dependentis in se spectata bona per se-
ipsam dici posset, non tamen integrè bona est, quia
perfici per accidentia est apta.

XLV. Communicat autem Deus bonitatem
suam rebus ceteris, ut & hoc obiter moneamus, per
triplicem causandi rationem. *Primò*: ratione
causæ Efficientis, quod effectivè produxerit & ad-
huc producat Bonitatem omnem, quæ in rebus ce-
teris deprehenditur, ut supra demonstratum fuit.
Secundò: ratione causæ Exemplaris: (liceat ali-
quantisper *παρατυχεῖν*) quod bonitas & perfectio
Dei sit quædam idea sive exemplar bonitatis & per-
fectionis rerum ceterarum. *Tertio*: ratione causæ
Finalis: quod ipse tanquam summè bonus, ad amo-
rem & desiderium sui nos moveat alliciatque. Quâ
quidem postremâ ratione communicare se dicitur,
ceteris ac præcipuè Intellectu Rationeque præditis
rebus, secundum illud Dionysii (*l. 4. de div. nomi-
bus*): *Bonum est diffusivum sui*: nempe per amorem
& desiderium, ut eleganter pluribusque in Axioma-
tibus philosophicis demonstrat paullo antè lauda-
tus Monfortius.

XLVI. Sed quoniam *Infininitatis Divine* toties
jam facta est mentio, etiam illa nunc breviter est de-
mon-

monstranda. Ea vero spectari dupliciter in DEO potest: *I. Ratione causæ efficientis.* Cujus respectu ea dicuntur finita quæ ab efficiente aliqua causâ certam aliquam ac limitatam essentiam accipiunt, & per eam sub certa entitacis classe continentur. Hoc igitur respectu vel ex sola independentia evidenter sequitur, finitum non esse DEVM, sed infinitum; quippe qui causam efficientem nullam habeat cujus virtute essentia ejus finiatur. *II. Ratione naturæ intrinsecæ.* Cujus respectu ea dicuntur finita quæ finitam quantitatem habent, sive ea quantitas Molis sit quæ in Deum non cadit ut supra Demonstratum, sive quantitas Virtutis, quæ nihil aliud quàm perfectionem rei significat, secundum illud Augustini: (16 de Trinitate) *in iis quæ non mole magna sunt, hoc est majus esse quæ est melius esse.*

XLVII. Et hoc quidem respectu infinitam item Dei perfectionem esse ex eo constat, quod nihil potentialitatis habeat ejus essentia admixtum, quodq; aded nihil potuit dari, quò ipsius perfectio superetur. Cumq; ut idem Augustinus loquitur (l. 5. de Trin. c. 8. *non aliud sit DEO esse, & aliud magnum esse, sed hoc idem illi sit esse quod est magnum esse*, nemo non videt magnitudinem perfectionis nullo modo finitam esse in ipso posse. Nec

G

obstat:

obstat : si dicas ad infinitatem Dei intrinsecam sequi, quod omnes res ceteræ necessariò æque perfectæ sint future, cum earum perfectiones æqualiter à perfectione Dei, nimirum in infinitum, distent : Quia mensura perfectionis rerum dependentium non sumitur à Distantia perfectionis divinæ, sed à pluribus vel paucioribus gradibus perfectionis, quos unaquæq; res à Deo participat, ut recte docet Becanus in *Thbeol. Scholastica parte prima, tractatu 1. cap. 5.* ubi & Vorstij adversus infinitatem divinam argumenta eruditè solvit.

XLVIII. Hisce autem præsuppositis *Incomprehensibilitas* per se manifesta, nec uberiore deductione quicquam opus est, cum præsertim jam supra de ea fuerit disputatum. Vbi etiam incircumscriptibilitatis, quam & *Immensitatem* alij appellant, facta est mentio : quæ quidem nihil aliud est quàm præsentia in infinito spacio imaginario, secundum quam *Vbiq; DEVS* esse, & verè quidem, putatur. Et sanè si in aliquo spacio ipse non esset, ab ea profectò parte finiretur, & quidem ab alio finiretur: quod non tantùm infinitati sed etiam independentiæ ipsius è diametro repugnat. *Magnus itaq; Deus est*, ait Dionysius, *tum ex sua magnitudine qua se omnibus quæ magna sunt communicat, & per omnem*

munem magnitudinem diffundit atq; exponit, locum omnem continens, omnem transcendent numerum, omnem transfiliens infinitatem. Non igitur in mundo saltem, qui finitus, sed extra quoq; in infinitum erit.

XLIX. E quibus & illud elicitur, ratione loci Immobilem omnino DEVM esse, ut eleganter asserit Philo Iudæus lib. de confusione linguarum. Cujus verba, quod cruditissima sint & objectionem adversus hæc nostra proferri solitam nervosè solvant, non possum quin hic adscribam. Ad illud igitur Moy- sis: *Descendit Dominus ut videret civitatem*: Illa verba, inquit, figuratè accipienda sunt: credere enim quòd Deus accedat aut recedat, aut descendat ascendatq; vel in totum, sicut animalia moventur, stet, moveaturvè; impietatis est deportandæ in extremas, ut vulgus loquitur, Oceani insulas. Sed ista humano more legislator de Deo dicit, quamvis haudquaquam humana forma præd- icto, ad utilitatem discentium. Quis enim ignorat quod descendens, alio loco relicto, alium occupat? Deus autem implet omnia; non contentus sed continens, qui solus ubiq; simul & nusquam est. *NVS QVAM*, quia ipse locum & regionem creavit, unà cum corporibus, nefas autem est autorem intra ullam suam creaturam includi: *VBI QVE* autem, quia potentius suis per terram, aquam, aerem, cælum extensis, nullam partem mundi destituit &c.

L. Quemadmodum autem ratione loci, ita etiam aliàs ac simpliciter, ut loqui solemus, *Immutabilis est omnino DEVS*. Nam ut immutabilitas (1) *ratione loci* considerata ex immensitate seu omnipræsentiæ ejus demonstratur; ita eadem (2) *ratione accidentium* propter simplicitatem, (3) *ratione cognitionis*, propter certitudinem scientiæ, (4) *ratione decretorum* propter summam in decernendo sapientiam, (4) *ratione existentiae* deniq; propter æternitatem (de qua jamjam agemus) necessario ipsi est attribuenda. Nec obstat immutabilitati æterna Filii generatio quam veri Christiani ex sacris literis demonstrant, etsi vel maximè per hanc non labefactari tantum, sed penitus etiam everti illam Photiniani existiment, quando sine mutatione generationem nullam fieri posse, pueriliter sibi persuadent.

LI. Etenim generatio; secundum intimam suam formalitatem, ut scholastici loquuntur, considerata, non includit mutationem sed communicationem essentiae & inde resultantem generati cum generante similitudinem seu assimilationem. Unde fit, ut, quo perfectior est generatio, eo etiam perfectior sit essentiae communicatio & generati cum generante similitudo: ut vel in naturalibus generationibus liquidò monstrari potest. *Æquivo-*

ca cer-

ca certè generatio naturalis (ut cum sol ex putredine generat murem) *longè est imperfectior univocâ* (qua homo hominem, mus murem, leo leonem &c. producit:) quòd per *hanc* essentia generantis eadem specie, *per illam* tantùm eadem genere generato communicetur, unde etiam in illa similitudo generica tantùm, in hac verò similitudo specifica, locum habet. Erit itaque in Divinis generatio adhuc longè perfectior, per quam generans generato essentiam eandem non *genere*, neque *specie*; sed, quod omnium perfectissimum est, *numero* communicabit: ut ita hoc cum illo unius ejusdemque & quidem individuæ essentiæ sit atque naturæ.

LII. Vnde apparet generationem in sua formali ratione consideratam, non tantùm nullam in Deo imperfectionem arguere, sed maximam etiam ibidem perfectionem demonstrare, quamvis ipsa illa in divinis æterna generatio nequaquam ex lumine naturæ demonstrari possit, sed ex sola revelatione cognoscatur. Itaq; missis hisce *ad Æternitatem* DEI progredimur quæ & ex immutabilitate, & ex necessitate, & ex actu purissimo & ex aliis jam supra explicatis Dei attributis sine ullo negotio deduci potest. Estque nihil aliud quam duratio interminabilis, indivisibilis & independens,

sive, ut à Boethio *l. 5. pr.* *ultimâ* definitur, est interminabilis vitæ tota simul & perfectâ possessio. *Interminabilis* est, quia nec principium nec finem habet: *Indivisibilis*, quia non est successiva sed tota simul: *Independens* quia sibi sufficiens est, & nullâ perfectione caret. Talem esse Dei durationem ex eo manifestum est, quod nihil aliud ea sit quam existentia Dei durans, quodq; existentia nihil sit aliud in DEO quam ejus essentia: sicuti igitur essentia Dei nullam variabilitatem aut imperfectionem admittit, ita & ejus duratio, utpote quæ non est in Deo accidens sed ipsamet ejus substantia.

LIII. Ceterum, de æternitate copiosè juxta ac eruditissimè nuper peculiari libello egit Hieremias Drexelius, quem legant hac occasione qui volunt. Nos illud tantum adversus Vorstium, qui hac quoque in parte tam rationi quam sacris literis adversari voluit, monemus: De Deo quidem non raro etiam in ipsis sacris literis in præterito & futuro tempore aliquid enunciari; sed fieri tamen id per denominationem extrinsecam, à nostro in quo vivimus quodque percipimus, tempore desumptam. Ut enim qui ad ripam fluminis constitutus est, partes tantum aquæ successivè defluentes aspicit, aquam totam, videre nemo potest, nisi tam

altè

alte eleuetur ut fontem simul fluvii fluviumque ipsum cum ostio per quod mari sese infundit, cernat; ita homines in tempore constituti præteritum & futurum solummodo cognoscunt, quæ partes sunt durationis; Deus qui supra tempus est, æternam ad indivisibilem durationem sine omnibus temporum differentiis sibi invicem succedentibus intuetur: etsi hæ temporis differentiæ, ut à nobis appellantur, singulæ, dum actu sunt, æternitati coexistant.

LIV. Vidimus in Deo hæcenus prædicata quasi essentialia, nunc ea considerata sunt breviter quæ, secundum nostrum loquendi concipiendi que modum, potentiis respondere videntur. Et in his primo omnium *Intellectus* attribuendus ei est: tum quod immaterialis ipse sit atque adeo vitæ perfectissimâ, nimirum intellectuâli, necessario fruatur; tum quod nihil cogitari possit præstantius intellectu, præstantissima autem quæque per viam eminentia Deo sint tribuenda: ne nunc de eo pluribus dicamus, quod jam antè docuimus in Deo nullam reperiri inter *posse* & *esse* differentiam. Vnde per se manifestum est, cum possit intellectu esse præditus etiam revera eo præditum esse: Nec esse tantum intellectu præditum, sed hunc ipsum intellectum

atum Dei ipsissimam ejus essentiam vitamque esse, ut Aristoteles *l. 12. Met. c. 7.* & *10. Ethic. c. 8.* docet.

LV. E quibus sine ullo negotio deducitur; quod itidem Aristoteles *11. Met. c. 6.* inculcat: Intellectum, sive quod idem est, scientiam Dei nequam in actu primo, ut metaphysici loquuntur, sed in actu secundo esse, imò ob summam ac infinitam ipsius simplicitatem per unicam solummodo speciem intelligibilem, per suam nimirum essentiam intelligere scireque universa. Hæc enim primum intellectus Divini objectum est, quam tamquam causam rerum omnium cognoscens nullo prorsus modo ea quæ à se proficiscuntur ignorare potest. Itaque *nec discurrendo* cognoscit, cum discursiva cognitio à notis ad ignota progrediatur, Deo autem omnia sint notissima: *nec componendo aut dividendo*, cum nusquam habere locum compositio divisioque possit, nisi diversis itidem speciebus intelligibilibus locus sit, quarum una subjecti altera prædicati subeat vicem; *sed simplicissimo in seipsum intuitu*, quò omnia quæ sunt, quæque futura sunt aut fieri ullo modo possunt, infinito ipsius intellectui objiciuntur.

LVI. Quin etiam *Præscientia* aut *Reminiscentia* in Deo *proprie non est, sed simplex solummodo Scientia:*

entia : etsi secundum extrinsecam denominationem præterita ac futura dicatur cognoscere, quæ quidem respectu nostri talia sunt; respectu DEI verò cum ipsa æternitate semper sunt scientiæ h. e. ipsissimæ Illius essentia præsentia. Vt ita ridicula sit consequentia eorum qui per præscientiam DEI arbitrii nostri, etiam in rebus civilibus, libertatem ipsamque adeò rerum contingentiam tolli existimant. Etenim si necessitatem rebus infert præscientia, *vel* infert eam *quatenus est præscientia simpliciter, vel quatenus est præscientia DEI*. Si prius dicant, jam nostra quoque præscientia necessitat, adeoque quando nos præscimus cras oriturum solem, post aliquot septimanas futuram ecclipsin &c.; hæc & similia à nobis causantur, quod ridiculum: *si posterius*, jam quia præscit, hoc est, scit Deus (præsentia enim in eo nihil aliud quam scientia) quomodo hac hora ex lapidibus possit suscitare filios Abrahamæ aut hoc momento orbem redigere in nihilum, re ipsa etiam hoc præstat vel efficit, quod experientiæ repugnat.

LVII. Porro si intellectu præditus est Deus quo omnia & consequenter seipsum quoque & in se quicquid est bonorum cognoscit, cognitionem autem illam bonorum sequitur propensio in illa;

H

jam

jam statim per se constat *Voluntatem etiam attribuendam Ei esse*: quam etsi negare videantur Aristoteles, Theophrastus, Averroës & alii, sciendum tamen, per voluntatem eos intellexisse nihil aliud quam actum desiderandi perfectionem quâ quis eget. Quo sensu à nobis nullo modo voluntas accipitur, qui etiam eandem ab omnibus imperfecti-
onibus abstractam præcisamque attribuendam ei esse, & *pro objecto primario* seipsum suasque perfecti-
ones, *pro secundo* res ceteras à se dependentes, hoc est, positivas habere, statuimus. Nam priva-
tivæ seu malæ, ut tales, à Deo non sunt, nec efficien-
tem sed deficientem causam habent ut prolixius in
Metaphysicis doceri solet.

LII. Iam qua ratione unica in se ac simpli-
cissima DEI voluntas per denominationem extrin-
secam & nostrum concipiendi modum aliter atque
aliter soleat appellari, videndum est apud Scholasti-
cos aliosque Theologiæ doctores, ne nimium no-
bis, ut jam tum fit, excresecat sermo. Hoc tantum
monemus: tum necessariam tum liberam divinam
volitionem esse. *Necessaria est* prout DEVM ipsum
respicit: is enim cum summè & eminenter bonus
sit, non potest aliter fieri quin necessariò sese velit
ametque, quia omnis libertas volitionis seu exer-
citii

citii in actu volendi inde oritur, quod bonum propositum *vel in se mutilum sit, vel non appareat* potentiae cognoscenti sub ea bonitatis plenitudine quam habet, quorum neutrum de Deo vel cogitari potest. *Libera* verò est Voluntas Dei, prout respicit res ceteras à sese dependentes : & nisi ita esset, tolleretur omnino *unicum illud inter Deum & homines sperandi ac deprecandi commercium* ut eruditè, quamvis à posteriori, Boethius *l. 5. de cons. phil. pr. 3.* argumentatur.

LIX. Cumque non solum ad intra per hasce potentias, (ut ita loqui nobis liceat) sed etiam ad extra Deus operetur, uti constat ex rebus omnibus dependentibus quas esse suum habere ab illo supra potuit, *statuenda est omnino in DEO potentia aliqua activa*, quæ nihil est aliud quam Voluntas : non quidem simpliciter & absolute sumpta; sed quatenus addit respectum & rationem principii, seu quatenus efficax est ad ceteras res producendas. Ut ita voluntas à potentia differat quidem ratione, non tamen ut attributum ab attributo; sed ut includens ab incluso. Quia potentia includit voluntatem & prætere rationem principii, ut docet adversus Durandum Becanus *par. 1. schol. Theol. tract. 1. cap. 17. q. 2.* Estque *Intrinsicè* Infinita hæc Dei potentia, ut evi-

denter ex eo probatur, quòd essentia ejus infinita sit, cum qua re ipsa unum idemque est potentia. Imò infinita etiam est *extrinsecè* & quidem non tantum extensivè, hoc est ratione Objecti, quatenus non producit tot effectus quin possit producere plures; sed etiam intensivè h. e. ratione actionis ipsius, quatenus nunquam operatur tam perfectè quin possit adhuc perfectius operari.

LX. Est igitur *Omnipotens DEVS*, hoc est, potest omnia facere quæ sunt absolutè possibilia, sive quæ contradictionem non implicant; quæ verò implicant, cum impossibilia sint, nulli omnino, ac consequenter nec DEI potentia objici possunt. Esse autem hoc loco spectandum possibile quod absolutè sit ejusmodi non comparatè, à D. Thoma probatur hoc modo: Aut Omnipotens est Deus, quia potest omnia quæ sunt *possibilia creaturæ*, aut quia potest omnia quæ sunt *ipsi possibilia*, aut denique quia potest omnia quæ sunt *possibilia absolute*. *Non primum*, cum negare nemo queat, plura posse DEVM infinitum, quam creaturam seu rem dependentem finitam. *Non secundum*, tum quòd idem per idem explicaretur, nempe Deum posse omnia quæ potest, *tum* quòd hac ratione etiam omnes res dependentes omnipotentes essent, quarum

rum nulla est quin id omni quod potest possit. *Ergo tertium* dicendum est; quod nempe omnipotens sit idèd; quia potest omnia quæ absolute possibilia sunt.

LXI. Quod ut rectius intelligatur, notandum est diligenter: ob triplicem defectum aliquid ab aliquo fieri non posse. 1. *Ex parte efficientis*; qua ratione homo non potest creare angelum, non quod angelus objectum creabile non sit, sed quod homo sufficientem potentiam ad creandum non habeat. 2. *Ex parte Obiecti*; sicuti homo non potest videre sonum, non quod visum non habeat, sed quod sonus objectum visibile non sit. 3. *Ex parte utriusq;* sicuti lapis non potest videre odorem, tum quod potentia videndi destituatur, tum quod odor non sit visibile objectum. Cum igitur in Deo neq; defectus sit ratione efficientis, quod infinitam & illimitatam potentiam habeat; neque ratione obiecti quod absolute possibile supposuimus; certum est, posse eum quicquid est absolute possibile h.e. quicquid nullam contradictionem involvit.

LXII. Iam quia tum dicitur implicari contradictio quando in una enunciatione conjunguntur, quæ ita comparata sunt, ut unius essentia essentiam alterius tollat, (ut cum dicis Deum mentiri,

mendacium namque est contra naturam & essentiam Dei, cum Deus per essentiam suam sit suprema Veritas) & plerarumque tamen, certè plurimarum, rerum essentia nos latant; haud temerè profectò judicandum à nobis, ut an hoc aut illud fieri à Deo possit; nisi evidentissimè constet: num in quæstione alterum extremum ab altero evertatur: quod sane dici non potest quam sit difficile. Itaque passim Plato, de hoc negotio differens, *difficiles illos & cum discrimine sermones* appellat, & Cicero *de potestate Deorum timide & pauca dicenda esse* monet. Magis Christianè, ut ita dicam, Seneca quem aphor. 4. hujus dissertationis audivimus, quique locum ibi citatum ita concludit. *Non omnia Deus humanis oculis nota fecit. Quota pars operis tanti nostris oculis committitur? Ipse qui ea tractat, qui condidit, qui totum hoc fundavit deditq; circa se, maiorq; est pars operis sui, ac melior, effugit oculos, cogitatione visendus est. Quæ utinam discerent à gentilibus hisce Christiani, rectius profectò saltem minus temere de potentia Divina judicarent.*

LXIII. Quomodo ea in potentiam *ordinatam* & *Absolutam* distinguatur, & qua ratione membra hujus divisionis intelligenda sint? in Metaphysicis solet uberrimè demonstrari. Quò quidem Lectores

res hac vice remittimus, ne actum agere videamur, aut præter necessitatem prolixiores simus. De actibus hujus potentiæ paucissimis adhuc agemus, quorum duo sunt præcipui Creatio & Gubernatio. *Creatio* est productio rei ex nihilo, quam nec Aristoteles de DEO simpliciter sive disertè negasse videtur, utur ab æterno mundum fuisse disputet: quam tamen probabilem disputationem ipse *libro 1. Topic. c. 9.* & alibi appellat. Eam autem possibilem Deo esse, certum est ex eo: quod nullam contradictionem implicet, quodque ipse etiam Aristoteles asserat: animas hominum racionales *ἐξ ὧν* accedere, ut pluribus suo loco ostendemus. Ceterum *an ab æterno potuerit mundum creare*, ut vult Suaresius, (qui non esse de essentia creationis novitatem essendi docet) *an verò necessarium planè sit cepisse aliquando mundum* ut Bonaventura existimat, (qui non solum impossibile esse ait creari aliquid ab æterno, sed etiam ne intelligibile quidem) altioris indaginis controversia est, nec paucis absolvi pagellis potest.

LXIV. Uterque profectò argumenta habet non contemnenda, nec desunt utrique autoritatis præcellentiſſimæ ad stipulatores, ut vel ideò modestiæ meæ esse existinem, nèutri subscribere, donec exactè veritatem mihi perspicere liceat; etsi probabi-

babiliior tamen Bonaventuræ mihi sententia hactenus videatur. Ceterum, ut inter omnes constat: Deum creare aliquid ex nihilo posse, ita ex adverso & illud est certissimum, creaturis nequaquam attribui hanc potentiam debere. Cum enim infinita sit distantia inter ens & non-ens, transiri ea non potest nisi ab eo cuius potentia sit infinita: quod soli Deo tribuendum esse è superioribus patet. *Gubernatio* porro tres actus speciales includit: 1. *Conservationem*, quæ non nisi ratione tantum à creatione differt & ejus continuationem dicit habetq; oppositam annihilationem; 2. *Immurationem*, quæ vel substantialis vel accidentalis est; & 3. *Concursum Dei* cum causis secundis, hoc est influxum ejus, non tam in causam secundam, quam in actionem & effectum causæ secundæ, qui quidem idèò necessarius est, quod omnes res præter DEVM existentes non solum in esse sed etiam in fieri, entia tantum sint per participationem, atque ad eò utroque modo ab Ente per essentiam dependeant.

L X V. Ex intellectus denique voluntatisque divinæ actibus resultat *Providentia*, quæ est conceptio mediorum in mentis Dei, quibus unaquæque res dirigi & perducì possit ad suum finem, cum proposito mediis ista conferendi. Eam communi consensu

sensu omnes eruditi, etiam gentiles, statuebant, eâque sublatâ religionem omnem everti, honestatem atque virtutem è medio tolli, leges ac politias enervari ac tandem humanam societatem funditus perire, uno ore docebant. Vnus Epicurus cum suo porcorum grege negare eam ausus est, quem tamen Lactantius non tam autorem hujus erroris (Hunc enim Democritum statuit) quam confirmatorem fuisse *l. 1. instit. cap. 2.* docet. Secutus est errantem cæcumque magistrum inter alios etiam Plinius, qui *libro 2. hist. nat. c. 7:* Irridendum verò, ait, agere curam rerum humanarum, illud quicquid est summum. Et rationem subjungit prorsus stolidam, nam; *anne tam tristi,* inquit, *atq; multiplici ministerio non pollui credamus dubitemusvé?* Hoc enim palmarium hujus hæreseos argumentum fuit, quod tamen passim ab optimis quibusque scriptoribus refutatur.

LXVI. Ita nimirum contingit philosophari crassa ingenia quæ res divinas humano modulo metiuntur. Nam, ut eruditè loquitur de hac re Auctor *poëmatis de Providentia* quod inter Prosperi opera habetur:

Hi qui pigra Deo dant otia, credo verentur

Ne cura intentum vigiles, durique labores

Conficiant, & tanta simul non explicet unus.

Omersi in cenebras, diviniq; ignis inanes,
 Et plus corporis oculis quam mente videntes!
 Qui vestra æternum naturæ & conditioni
 Audetis conferre Deum.

Et paullo post: De Domino hoc sentire pium est, quem
 semper eundem

Nil gravat, ex toto nil occupat? Quibus simi-
 lia habet Aristoteles sive quisquis est autor libri ad
 Alexandrum de mundo, cap. 6. passimq; Plato, secun-
 dum quem, teste Ficino, Deus per ipsum esse suum
 tanquam simplicissimum quoddam omnium cen-
 trum, à quo reliqua quasi lineæ deducuntur, facilli-
 monutū vibrat quicquid inde dependet.

LXVII. Versatur igitur Divina providentia
 circa res omnes, hominum præcipuè tam bonorum
 quam malorum actiones, quod ex Alexandri A-
 phrodisi ad Antoninum Pium Imperatorem epi-
 stola hoc modo probari solet: Si Deus bonorum malo-
 rumq; rationem non habet; id erit aut quia ignorat res
 humanas, aut quia non potest meritas pœnas & præ-
 mia malis bonisque persolvere, aut certè quia cum
 sciat & possit, tamen nōlit. Si dixeris Eum res no-
 stras ignorare, adimis Ei Sapientiam: si non posse eum
 præmiis pœnisque bonos malosque afficere, tollis
 Potentiam: si verò dixeris Eum, quamvis & sciat &
 possit,

possit, nolle tamen pro meritis cuique retribuere, spoliis illum *Iustitiâ, gratitudine, bonitate aliisq. virtutibus plurimis*. Invidiæ enim & iniquæ naturæ est meliora, cum possis, facere nolle, quod utrumque à Deo alienissimum est. Quæ quidem argumentatio tam altas in omnium mentibus radices egit ut gentiles etiam ex lumine rationis statuerent, post hanc vitam bonos suam felicitatem, malos sua tormenta manere, quando tantam in hac vita inæqualitatem fortis bonorum atque malorum cernebant.

LXII. Sed de his omnibus copiosius agere non licet: nobis præsertim qui compendium promissimus, non exquisitam rerum omnium divinarum tractationem. Itaque sufficiant hoc loco quæ dicta sunt hæcenus: ijs enim vel solis diligenter consideratis rectissimè de principalibus totius humanæ sapientiæ capitibus judicabimus, nempe *Et Esse DEVM, Et consulere rebus humanis, Et bene justeq. omnia gubernare*. Neg. verò fieri potest ut verè quis ad Deum convertatur (ait simplicius in cap. 38. enchirid. Epicteti) nisi tribus his questionibus *Et mente præceptis, Et ipsâ vivendi ratione comprobatis*. Quis enim aut ad id quod non sit convertatur? aut quod, cum sit, nihil nos curet? aut quod cum *Et sit Et curet*, illam tamen curam malo fine ac nocendi studiâ susceperit. Hæc Sim-

plicius: quibus finem huic dissertationi imponimus & ad Angelorum speculationem citato gradu transimus.

DISSERTATIO III.

DE INTELLIGENTIIS
SEV, VT NOSTRI LOQVNTUR,
DE ANGELIS.

APHOR. I.

N nulla re maiorem altercationem, maioremque obscuritatem, minorem verò opinionum concordiam fuisse, quam cum de substantijs separatis dependentibus sermo est inter philosophos obortus, verissimè dixit Postellus *l. 1. de orbis concordia c. 7*: non quòd sit aded incredibile ejusmodi substantias dari aut existere ipso actu in naturarum; sed quòd argumenta hinc tantum probabilia nobis suppetant, quorum facile eludi vis possit & efficacia si quis obstinatum ac refractarium nactus sit antagonistam. Ejusmodi fuere inter Latinos Plinius Lucretiusque, inter Græcos Pyrrhus Eliensis, Sextus Empiricus, Lucianus, Arcesilas,

Demo-

Democritus, & Pauci præterea alii quos refutat vel potius rejicit Plato in *Sophista*, & quorum Aristoteles *l. 4. Ph.* *l. 52. & 57.* mentionem facit, qui nihil nisi corporeum agnoscebant.

II. Aristoteles certè 12. *Metaphysicorum*, dum de substantiis ratiocinatur, in universum trifariam eas dividit, in sensibilem corruptibilem, sensibilem æternam, & tertiam immobilem. Vbi secundum illud non nisi de substantiis separatis intelligi posse inde confirmat postellus; quòd impossibile sit, corpus cœleste, quatenus corpus est & formâ materiâque constet, æternum esse: de qua re pluribus agere nostri non est instituti. Et præterea manifestissima de hac re Aristotelis mens est, quando intelligentias orbium cœstium motrices esse statuit, imò ex orbium istorum motu, dari ejusmodi intelligentias conatur demonstrare, argumento vix probabilinèdum cogente & Apodictico ut jamjam dicturū sumus.

III. Plato etiam in *Timæo* alibiq; passim intelligentias agnoscit, & *l. 5. de legibus*, in summa felicitate cum promovemur, unumquemque à Dæmone qui illi præest, veluti obvio juvari, adfirmat: in Socratis etiam apologia Dæmonas ubique esse probat. Eadem quoque sententia Pythagoræ fuit

aliorumque plurimorum, ut Plotini, Iamblichi, Hermetis, Amelii, Maximi Tyrii, Porphyrii, Epicteti, Chalcidii, Ciceronis, Procli, qui omnes & esse substantias separatas, & bonis malisque generibus distinguere asseruerunt. Etsi postremus ille, ut rectè monet Postellus, usque adeò omnia ex Dionysio desumpserit, ut ad verbum non rarò descripsisse videatur: quòd suo tempore adhuc laterent Dionysii scripta, & Proclus facile futurum puraret, ut nondum confirmata rep. Christiana, à qua ipse alienissimus erat, Dionysii opera penitus interirent.

IV. Quamobrem, ne innotesceret facile fraudulenta hæc rei alienæ subductio, more Ethnico & Platonicis præcipuè philosophis usitato, Deos appellat quos Dionysius angelos vocat, id quod Iamblichus etiam facit cum multis aliis qui ante eum vixerunt, & multos quidem Deos substantiales, unum verò supersubstantialem esse statuerunt, qui omnes inferiores illuminet, divinitateque donet. Sed & Aristoteles appellare eos Deorum nomine videtur *l. i. Polit. c. i.* ubi tamen eos supremo regi subditos ait, qui toti ipsorum Reip. præsideat, nempe verus Deus per essentiam, causa prima, & autor omnium rerum ceterarum.

V. Ceterum, de hoc antiquorum circa existenti-

stentiam angelorum consensu copiosissimè dissentantem Steuchum *l. 8. de perenni philosophia* videat qui volet: reperiet profectò quæ sine summâ admiratione nequaquam considerantur, etsi *26. eius libri capite* frustra pro falsa sua opinione Aristotelem citet eumque aëreos statuere angelos, doceat. Habentur sanè apud philosophum *l. 5. Met. t. 15.* hæc verba: *Substantiæ dicuntur simplicia corpora, ut terra, ignis, aqua, & id genus alia, omniaq; corpora, & ea quæ ex his constant, & animalia, & dæmonia, & partes eorum;* sed iis tamen philosophus non dicit intelligentias esse corporeas, verum illud tantum asserit, *substantias esse* & inter substantias debere numerari. Vnde & illa verba (*partes eorum*) non debent ad dæmonia, seu Intelligentias, sed ad elementa & ex elementis constantia referri.

VI. Sed de hac quæstione inferius est dicendum pluribus. Nunc illud est ante omnia decidendum, an existant ejusmodi substantiæ, quas Deos alii, alii Lares, alii Genios, alii Indegetes, alii Penates, alii Dæmones & voce diminutiva Dæmonia, alii Intelligentias, nostri deniq; Angelos appellant. E quibus nominibus postrema tamen duo maximè sunt usitata. Etsi Angelus non tam essentiam aut naturam quam officium designet, ut doctè obser-

vat D. Gregorius, cum in sacris literis etiam Christus magni consilii angelus appelletur, & Ioannes baptista, de quo ita scriptura loquitur; *Ecce ego mittam angelum meum qui præibit ante faciem tuam*: Omnes denique Apostoli & Prophetæ angeli hoc est nuncii sunt & vocentur.

VII. Intelligentiæ verò nomen essentiam horum spirituum magis tangit. Ita enim appellantur ejusmodi substantiæ, quæ, quod à sensibus suam scientiam aut cognitionem non auspicentur, ad eum modum in objecta sua feruntur, quò nos in prima principia per se nota ferimur, quorum propterea non tam scientiam quam Intellectum dicimur habere. Vnde etiam, ut rectè annotavit Thomas, homines, ob causam contrariam, Rationales potius quam Intellectuales dicuntur. Quod ideo notandum est diligentissimè, ut statum controversiæ, (quod in omni disputatione accuratâ primum est) ritè formemus. Nempè *an dentur Intelligentiæ hoc est, substantiæ Intellectuales creatæ, ab omni parte spirituales & à quocumq; ad continuam quantitatem ordine liberæ?* quod longè aliud est, quam si simpliciter ita quæras; *An dentur substantiæ aliquæ creatæ, intellectu præditæ & ab homine tamen distinctæ?* nam ut jam patuit & patebit postea pluribus, possent forte

forte tales aliquæ substantiæ dari, & tamen corporeæ seu naturales, secundum quorundam opinionem, esse.

II X. Ac ut ad rem tandem propius accedamus, etsi *extra fidei principia & testimonia scripturæ*, partim suadeatur argumentis probabilibus, partim communi sapientum ac philosophorum suffragio ratum habeatur, substantias creatas completè spirituales dari; ratione tamen naturali eaquè evidente ac necessaria id non evincitur. Idque ideo, quod neque à *priori* neque à *posteriori* argumentum in eam rem adduci queat. *Non à priori*, quia carent intelligentiæ necessaria existentia suæ causâ, qualis requireretur ad demonstrationem de ijs à priori faciendam. *Non à posteriori*, quia nullum habemus effectum, quem obstinatus adversarius non posset vel Deo ipsi, vel animis per mortem à corpore separatis, vel aliis quibusdam causis purè naturalibus assignare.

IX. Aristotelis sanè argumentum à motu orbium, cælestium desumptum est admodum debile. Quid enim obstaret, quo minus & cœlum suapte natura ac efficaci virtute formarum singulis cælestibus orbibus inditarum moveri dicatur? cum præsertim ignis sua levitate sursum, terra verò gra-

vitae sua deorsum feratur, quae tamen corpora longè minoris, quam caelum, & conditionis sunt & perfectionis. Imò, quantumvis à se moveri caelestia corpora non possent, nonnè sufficeret, ad motum inferiorum orbium producendum motus primi mobilis? quod tamen, autore eodem Aristotele, non ab angelis, sed à primo motore immortali videlicet immobilique Deo motum suum recipit. Ut ita mirum sit, temeritatis à recentioribus quibusdam damnari, si qui hac in re à philosophi sententia fortè discedant.

X. Efficacior est eorum argumentatio, qui à mirabilibus quibusdam effectibus vim omnem humanam excedentibus, & in hominibus tamen deprehendi non raro solitis existentiam angelorum, saltem malorum, probant. Exempli gratia: quando homines arreptitij, etiam idiotae, varijs linguis, quas nunquam didicêre, loquuntur, ijsq; futura praenunciant, mentiuntur, & in Deum ipsum blasphemias spargunt: quando item velocissimo corporis motu, robore extraordinario, voracitate prorsus stupenda sunt praediti, aut alios denique exercent actus, quos mirari potius mortales ceteri quam imitari possunt. Etenim homo rudis, ut de priori prius dicamus, & illiteratus varijs linguis loqu

loqui aut futura prædicere nequit; nec Deo tamen attribui possunt hæc eadem de quibus diximus, quia Deus nec mentitur nec blasphemias loquitur, ut è præcedenti dissertatione manifestum est. Ergo omnino ad intelligentem aliquam virtutem; à Deo hominèq; distinctam, videtur recurrendum.

XI. Nec est eorum in hoc negotio ridicula, ut mollissimè dicam, admittenda exceptio; qui à melancholia & vitiata complexione ejusmodi effectus prodire autumant. Contra quos rectè disputat Fernelius *l. 2. de abditis rerum causis cap. 16.* cum ne quidem explicari aut percipi à quoquam possit, quâ ratione Melancholia (Optanda quidem illa & vehèmenter à nobis omnibus desideranda) peregrinorum idiomatum peritos reddat. Sanè, per febrem humores exsiccantem fortè melius expeditiusque quis eloquatur quæ ante didicit, quam potuisset sanus; sed per eandem, vel bilem atram aut quemcunq; humorem alium incogniti alicujus idiomatis promptum stabilemque; durante morbo usum conferri alicui posse, credat Iudæus apella. Meum certè hîc rusticum est ingenium, neque tantarum adeò subtilitatum capax.

XII. Quinimò si arreptij ejusmodi homines corporeâ aliquâ qualitate morbosâ ad loquendum

peregrino idiomate vel maximè excitarentur, non aliter certè hoc fieret quàm interventu motus organorum ad efformandam vocem articulatam à natura ipsa factorum. At quid tum dicendum de ijs, qui non modò immotà linguâ sed ore etiam prorsus clauso peregrinîs fermocinantur linguis, quos idèò ventriloquos appellatos Galenus, in *expositione vocum Hippocratis* verbo *ἰγγασέμενός*, docet. Ergo his quidem responsionibus argumentum propositum non enervatur: Enervari autem posset ab homine obstinato, si dicat, animam quandam separatam, quæ linguarum variarum peritiam adhuc in corpore delitescens habuerit, effectûs ejusmodi causam esse. Neq; obstabit quod *Peregrinus cap. II. libri de Magia* cum nonnullis alijs contendit, animas damnatas, nunquam in hæc superiora redire. Illud ipsum enim probari ex lumine rationis, itidem non potest. Multò minus, cum medicis quibusdam, ad reminiscentiam Platonicam, jam toties à viris doctissimis refutatam hoc loco est recurrendum.

XIII. Iam quòd de futurorum prædictione, de velocissimo motu, de robore item voracitateq; maxima dicebatur, id sanè urgentem ad statuendas intelligentias causam non habet. *Prædictio enim*

rerum.

rerum futurarum aut secretorum quorundam indicatio, vel ab eadē causa proficiscitur, vel ex sagacitate quādam naturali provenit, vel deniq; fortuita esse potest. Mofus velocissimi exemplum etiam naturale habet Plinius l. 7. c. 20. ubi: *nuper, inquit, Fonteiō & Vipsanio consulibus annos novem genitum puerum à meridie ad vesperum septuaginta quinq; millia passuum cucurrisse non ignoramus. Cujus rei administratio ita demum solida perveniat, si quis cogitet nocte ac die longissimum iter vehiculis tribus Tiberiā Nerōnem emensum, festinantem ad Drusum fratrem egrotantem in Germania: in eo fuerunt ducenta M. passuum.* *cap. XIV.* Hæc Plinius; quibidem stupendi quoque roboris exempla profert, quæ temporis redimendi causa non afferemus. Quum præsertim nō ita pridem, testante Crusio in *Turcogracia*, quidam vixerit, qui superpositum ventri incudem tam diu sustineret donec octo fabri maximò impetu eam ferientes equinam soleam fabricarentur. *Voracitas* tandem *Maximini* Imperatoris tanta fuit ut libras carnis quadraginta vel, ut alij scribunt, sexaginta uno die comoderet & integram vini amphoram levi negotio evacuaret. Nec quisquam tamen fuit qui aliam harum rerum causam quam vegetam virtutem naturalem putaret. In id nos ipsi gusti-

cum in Rottorff/ditionis Luneburgicæ pago, novi-
mus, qui sine omni difficultate, etiam gratis, in
stomachi voratrinam tantum deijceret quantum
in prandium vel coenam adponi nostrum duode-
cim consueverat. *cap. XV.* Ita nimirum constat probabilia tantum
esse hæc & hisce similia argumenta, sed valde tamen
probabilia, cum ad minimum illud inde sequatur:
si mirabiles quidam effectus ab animis separatis ac
purè spiritualibus, aut saltem ultra communem ani-
marum naturam elevatis, produci possint, non esse
absurdum aut impossibile, si quis statuât ab ipso
Deo nonnullas substantias esse factas quæ vel purè
spirituales sint, vel spiritualiores, ut ita dicam, quàm
animæ humanæ, dum corpori sunt. adhuc illi-
gata. Quare autem non erunt factæ, si fieri potue-
runt, aut quare mirabiles hi effectus non ipsis po-
tius quàm animis separatis adscribentur: cum præ-
sertim ex historijs constet, tot linguis interdum
locutos Energumenos seu arreptitios esse, quot à
mortalium nemine perdisci potuerunt? *cap. XVI.* Atque eò quidem respexisse videtur
Thomas 2. contra gentes cap. 46, & 50. quando ex
securura alioquin universi imperfectione dari in-
telligentias demonstrat. Cum enim Deus unum
extre-

extremum produxerit & medium, videretur incompletum opus reliquisse, nisi alterum etiam extremum addidisset. *Extremum* à Deo productum est corpus, *medium* anima rationalis, quæ etsi essentialiter corporea non est, ut suo loco patebit, ordinem tamen necessarium ad corpus, utpote illius forma, importat. Itaque *alterum extremum* oportet adesse, quod nec essentialiter corporeum sit, nec ullum ordinem tanquam formam ad corpus aliquod involvat. Sive ut alij hoc idem argumentum vertunt: cum dentur animæ rationales separatæ & subsistentes extra corpora, quibus, utpote formis, status ille per accidens tantum competit; oportet dari substantias intellectuales, quibus ob suam completionem status idem per se attribuat. *supra*

XVII. Possent adhuc multò plura argumenta adduci, sed hæc satisfaciunt verum quærentibus, ut discant: quærentibus autem ut repugnent, nec ista nec alia unquam satis erunt. Historiam novi orbis si quis legere vult, aut itinerarium ambitus orbis ab Antonio Pigafetta conscriptum; vel manibus palpabit, existere in universitate rerum Dæmonas. Etenim vapulabant palam à Dæmonibus Americani priusquam Christum magnoscerent fidem, & moriente quodam ex Iiporum. nu-

mero magoam saltantium spirituum turbam videbant ac horrendorum Dæmonum spectra, quæ *Se-rebos* illi appellabant. Quantum ludibrii sub æquatore in novo orbe passi sint incolæ à lemuribus (quos *Zemos* vocabant.) priusquam de Christo auditum ipsis esset, ex eadem historia discitur; ne nunc de stupendis illis effectibus quos in eodem novo orbe gentium quarundam Deus vel potius diabolus, cui *Fitzliputzli* nomen est, testantibus historieis, edidit.

XIIIX. Transeo etiam lubens hoc loco Islandiæ, Laplandiæ aliarumque regionum septentrionali polo proximè subjectarum historiam, de quibus Olaus Magnus, Zieglerus, aliq; legi possunt, jungique cum illis Trithemij ad Imperatorem Maximilianum epistola, Martini DelRio disquisitiones Magicæ, & quæ in diebus genialibus de hisce rebus & visa sibi & comperta scripsit Alexander ab Alexandro, quum prius an essent dubitaret. Ex his enim omnib; satis apertè probabitur, etsi nō demonstrabitur à priori, substantias quasdā incorporeas in natura rerum extare. Quantus autem sit earum numerus, etsi ingentem esse nemo dubitat, ne quidem ex revelatione nedū ex ratione præcisè indicari potest, quum aliunde ut existentia ita & numerus earum

rum à priori non colligatur, quam ex libera Dei voluntate, quam humana ratio nequicquam conatur penetrare.

XIX. Notandum tamen hoc loco obiter, quod à scholasticis quibusdam observatur, aliquo saltem modo de numero earum, asserere nos non nihil posse. Idque dupliciter. 1. *Negative*, si dicamus infinitum cum non esse, cum infinita multitudo contradictionem implicet, ut in physicis demonstrari solet. Deinde *Affirmative* sed indefinite tamen, si dicamus plures esse angelos quam sint homines, quam fuerint, quamq; sint futuri : quod non tantum cuilibet homini peculiaris ad custodiam angelus, sed regionibus etiam singulis singuli sint destinati, ut ex Angelo Persarum cum Iudæorum angelo decertante apud Danielem constât. Sed ut fatear quod res est, posterius hoc & purè Theologicum est, & admodum probabile tantum, quum fieri possit ut hominis demortui angelus custodiæ alterius recens nati destinetur. Nam quod nonnulli ad officium angeli custodis pertinere ajunt, ut dispersos huc illuc sui hominis cineres conservet, in extremo Iudicio colligat & ad judicij locum in momento eum deducat, unde quæso probabitur?

XX. Iam si sunt angeli, ut probabiliter è Pphilosophia, indubitato autem è Sacris Literis constat; à Deo certè erunt, quia solus ille est independens, reliqua omnia quæ propter ipsum existunt, ab ipso essentiam suam, quod supra probavimus, habent. Sed, ut productos esse à Deo certum est, ita quo loco aut tempore sint producti, ne suppositis quidem scripturarum testimonijs constare putamus. Qui in cœlo eos creatos esse statuunt Paulinam hanc *ex Epistola ad Coloss. capite 1.* sententiam citant: *In ipso condita sunt universa in cœlo & in terra, visibilia & invisibilia &c.* Qui vero terram productionis ipsorum locum asserunt Esaiæ hæc, in persona Luciferi loquentis, verba adducunt: *In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo locum meum.* Verum enimverò uterq; locus nihil certi habet. Prior enim Deum omnia quæ sunt in cœlo & in terra creasse asserit; quid autem in cœlo quid in terra creatum sit, non declarat: posterior ascensionis in cœlum mentionem facit, sed sine dubio per cœlum non materiale illud intelligit, sed divinum, ad quod Lucifer superbiam tumidus conscendere & Deo sese exæquare conatus est; uti patres communiter interpretantur.

XXI. De tempore tres in sententias itum est.

Alij

Alij enim cum Origene, Nazianzeno & alijs ante mundum elementarem, *alijs* cum Gennadio & Achario post eundem, *alijs*, cum Augustino, una cum ipso productos eos statuunt. Sed nihil hic certi est aut indubitati, cum & Philosophia de hac re & Sacrae Literæ taceant : etsi maximè probabilis est postrema opinio, quam plerique etiam Scholastici plurimiq; partes sequuntur, qui unà cum Augustino per lucem, quam Moyſes primo die productam asserit, intelligunt angelos, utpote perspicacissimo inter omnes creaturas intelligendi lumine exornatos. Et confirmari ea solet à nonnullis per illud *Ecclesiastici* 18: *qui vivit in æternum creavit omnia simul* : quod Lateranense concilium, sub Innocentio tertio habitum, de utraque natura, tam corporea quàm Angelica exposuit. Sed & in hac interpretatione haud difficulter invenias quod desiderare possis.

XXII. Missis igitur jis quæſtionibus quæ ad existentiam adhuc pertinere videbantur, essentiam ipsam Angelorum, quantum possumus, contemplantur. Quam vel communem cum ceteris rebus dependentibus ipsisq; præcipuè humanis mentibus, vel propriam sibiq; peculiarem habent. De priori prius agemus breviter, posterius deinceps

accuratius consideraturi. Itaq; primò omnium ex ipsa angelorum animiq; humani dependentia certum est, quod entia tantum per participationem sint, quodque adeò absolutè necessariam essendi rationem non habent: cum nihil sit certius quam quod Augustinus (*l. 9. super Gen. ad lit. cap. 15.*) docet, si Deus, subtrahat operationem suam intimam, quæ naturam creatam sustinet, continuò tanquam extinctam, nullam remansuram esse. Et ut paullo post ait. *Nisi Deus continenter operaretur, nec aliarum rerum nec ipsorum angelorum naturam subsistere posse.*

XXIII. Quamobrem tam non esse quam esse possunt, ut Animi Rationales ita etiam Angeli, atq; ideo nec simplicissimi sunt, nec actus purissimi; sed sed potentialitatem admixtam habent. Quin & partiri in species aut saltem individua possunt, nec Infiniti sunt, nec Immensi, nec Æterni, nec Omnipotentes: Et si ex corpore tamen & anima vel ex materia & forma non sint compositi, ut paullo post aliquantò clarius parebit. Quin etiam non est absurdum si quis accidentia iis tribuat: quæ tamen ob summam simplicitatem à Deo prorsus removebantur, in quo non est aliud Essentia, aliud Potentia, aliud Operatio, sicut de Angelis & *uultò magis de humanis animis* dici posse, disertis verbis Dionysius de *caelesti*

coelesti Hierarchia docet. Dico: multò magis de humanis animis, quod horum minor sit perfectio quam Angelorum: cum hi reapse ab omni materia sint discreti; illi verò, quia commercium primo ortu cum corpore habent, formæ tantùm sint, compositi & Entia incompleta. Vt ita à corpore quidem separari possint; ad idem tamen instinctu naturali propendere semper videantur.

XXIV. Iam quod Angelos diximus ab omni materia penitus esse discretos, id proximè videtur ad ipsorum pertinere essentiam: quippe quod supremum sibi inter omnes res dependentes locum gradumque vendicent, atque idèò tanquam opus Dei perfectissimum ipsi etiam Deo sine dubio sint quam simillimi. Nam, quod nonnulli Ecclesiæ doctores minuta illis corpuscula & valdè tenuja tribuerunt, ita tamen ut ab illis omnem materiæ formæq; compositionem amoverent; equidem non video quâ ratione, queat consistere. Imò inera tantùm mentis ludibria esse puto, si quis corpora materiæ omnis expertia esse fingat, aut, quod Averroës de cœlis disputans facere videtur, corpus ita distinguat, ut aliud sine materia, aliud ex materia compositum esse dicatur.

XXV. Multò minus Bonaventuræ ad stipula-

ri possumus, qui *1. Sent. dist. 3. q. 1.* componi quidem Angelos ex materia & forma, sed esse tamen sine quantitate, docet. Ecquis enim, in physicis vel mediocriter versatus, ignorat: tam arcte cum materia quantitatem coniungi ut altera ab altera separari per rerum naturam non possit? Vnde factum ut Origenes, Tertullianus, Lactantius, Iustinus Martyr aliique nonnulli vetustiores Ecclesiae patres, cum eiusmodi subtilitates nimias vel non audirent vel auditas nullâ ratione perciperent, simpliciter potius asseverarent corporeos angelos esse. Quæ tamen opinio, veritate indies magis magisque elucescente, tandem est explosa penitus, & communi consensu jam conclusum: cum Deus quædam corpora sine ullo spiritu produxerit, ut cælos & elementa, quædam verò ex utroque mixta, ut homines; ipsam omnino universi perfectionem requirere, ut spiritus etiam quidam sint ab omni corpore prorsus segregati.

XXVI. Et quid suat aliud quæso quam mera somnia; quando Platonici nonnulli corpora dæmonibus (V. Cælius Rhodigin. *l. ii. antiquit. c. 25.*) vel ærea, vel ignea, vel ex ære ac igne mixta, vel aquea, vel terrea denique assignant? Nullis enim id omnino rationibus, ac ne probabilibus quidem, com-

comprobant, aut comprobare possunt. Quin imò
impossibilis est, iudice Thomæ, (*De malo* q. 16. art. 1.)
ista assertio, idque ob tres præcipuè rationes quas
ipse in hunc modum format: 1. Quia aër est corpus
simile in toto & in partibus, unde si partes aëris ani-
matae ponerentur, totus quoque aër animatus esset,
quod patet esse falsissimum. 2. Quia omne corpus
animatum est organicum propter diversas animæ
operationes; Corpus autem organicum nullum est,
quia sit in se terminabile & figurabile, quod aëri
non competit.

XXVII. Tertia ratio paullo prolixior est &
his verbis ab autore citato profertur. Cum forma
non sit propter materiam sed potius è converso; non
ideò anima unitur corpori, quia est tale corpus, sed po-
tius corpus unitur animæ, quia est necessarium alicui
animali operationi, scilicet propter sensum, vel propter
aliquem motum. Non est autem motus necessarius ali-
cujus partis aëris ad generationem rerum, sicuti motus
caelestium corporum, quæ quidam ponunt animata. Un-
de propter hoc solum spiritualis substantia uniretur aëreo
corpori ut ipsum moveret. Relinquitur ergò quod hoc sit
principaliter propter sensum, sicut & in nobis accidit.
Vnde & Platonici posuerunt daemones esse animalia,
animo passiva, quod pertinet ad partem sensitivam.

Sensus

Sensus autem non potest esse sine tactu, qui est fundamentum omnium sensuum; unde eo corrupto corrumpitur animal. Organum autem tactus non potest esse corpus aëreum, nec aliquod corpus simplex, ut probatur in libb. de anima. Unde relinquitur quod nullum corpus aëreum possit esse animatum.

XXIX. Hæc ita citato loco disputat Thomas, quæ non minus de igneo aqueoque corpore valere, quam de aëreo, per se est unicuique manifestum. Sunt porro nonnulli qui pro Angelorum spiritualitate, (supposita tamen revelatione) partim à casu angelorum à supremo cœlo cuius in Apocalypsi fit mentio, partim à numero Dæmonum quibus obfessum quendam Matthæi 4. & Luca 8. legimus, ita ratiocinantur. Si ceciderunt è supremo cœlo, corporei non sunt, quia corpus unum per aliud transire naturaliter non potest, nisi illud, per quod alterum cadit vel transit, aut aperiatur aut confringatur. Item: si integrâ legione Dæmonum obfessus fuit cujus citatis locis sit mentio, legio autem ultra sex millia continet, corporei certè hi dæmones non fuere, nec consequenter alii sunt tales, quia tot corpora eodem loco contineri nullo modo possunt.

XXIX. Sed hæc argumenta, ut aperte loquar,
& reve-

& revelatione m, quemadmodum diximus, supponunt & suppositâ eâ nihil tamen evincunt. Ad prius enim responderi pro Platoniceis & citatis patribus posset: I. Non constare cuiquam vel probabiliter: utrum solida sint cœlestia corpora, an non sint. II. Etiam si certum sit, solida esse; neminem tamen evidentibus argumentis negare posse, istos angelos per quandam quasi fenestram cœli esse delapsos: ne illud nunc III. repetam quod de vocabulo *cœli* aph. 20. jam notavi. Ad posterius: I. Intelligentiarum corpora ex summa tenuitate sua habere, quod magno numero intra parvum spacium constipentur. II. Summam fortè illam, quæ proponebatur, per Legionis vocabulum præcisè non significari; sed tantùm magnum aliquem numerum, qui quidem notabilis valdè, sed minor tamen esse queat illo, ex quo argumentum necitebatur.

XXX. Arque eadem quoque vis est istius argumenti, quod à velocissimo angelorum motu, totum ferè terrarum orbem in momento circumventiùm, nonnulli deducunt. Nam primò ipse Augustinus *l. de divinatione Dæmonum c. 3* *Dæmones non modo cursûs quorumlibet hominum vel ferarum, verùm etiam volatûs avium incomparabiliter vincere*, ait; & tamen ibidem non modò fatetur, eosdem aëreo

M

corpo-

corpore præditos, sed etiam, *per has efficacias* (verba Augustini refero, neque enim ex mea sententia nunc loquor) *quas aërei corporis naturâ sortita est & multa futura prædicere, & multa mira facere, docet.* Deinde, unde evidenter probabitur tantâ pernicitate moveri Angelum posse, ut in momento penè circummeat mundum? Et *tertio* denique, nonne Sol est corporeus? Et tanta tamen ejus est celeritas (nisi quis ob hanc ipsam celeritatem incredibilem, stare potius loco centri Solem, & Terrâ cum orbe magno moveri, cum Copernico alijsq; recentioribus Mathematicis eruditissimis credat) ut unâ horâ suo cursu dicatur ambitum terræ quinquagies æquare, & majus spaciū conficere horâ unâ, quam globus è tormento bellico beneficio pulveris pyrii emissus quinque horarum millibus absolvere posset, si tam diu in motu esse supponatur.

XXXI. At præ motu stellarum fixarum hunc Solis motum testudineum videri posse, docent Astronomi, præcipuè Clavius *in cap. I. Sphæræ*. Et fanè si ambitus terræ habet (ut habet omnino) miliaria 5400: utique cœlum unico oculi ictu conficiet spaciū centies decies & novies amplius, quam est universus ambitus orbis terrarum: ipsumq; aded cœlum stellarum fixarum, in unâ secunda, sive 60.

Germa-

parte minuti conficiet iter 643848. milliarium Germanicorum, idq; naturaliter. Sed quò dilaborè

XXXII. Meliores igitur, certè efficaciores magisq; probabiles, sunt eæ, quas ex ipsis naturalibus principijs adduximus jam supra, rationes. Quibus è scripturis (nam inter Christianos etiam imò inter Ecclesiæ Doctores Maximos hanc quæstionem controversam esse vidimus; aliàs, non immemores instituti nostri, de revelatione penitus taceremus) manifesta *Psalmi 103. & Epistola ad Hebr. c. 1. loca* adijcimus quibus Angeli exertè Spiritûs, imò administratorij spiritûs appellantur. Et quamvis non ignorè hæc dicta in hunc modum à patribus quibusdā eludi, ut dicant: etiam vento & aëri hoc nomen à scripturis assignari, idque ex actorum 1. manifestum esse; tamen & illud certum est: ab ijsdem scripturis substantijs intelligentibus id nunquam attribui, quin significet materiæ & corporis eas esse expertes, ut è *Matthæi 26. Ioannis 4. Ad Galat. 5.* capitibus liquidò constat

XXXIII. Nec obstat quod nonnulli adversus spiritualitatē (ut ita dicam) angelorum de eorum generatione, de conversatione cum hominibus, de manducatione, de tormentis denique ab igne infernali percipiendis adducunt. Nam quod *Ge-*

nerationem attinet, non ignoramus ejus exempla quædam ex historicis tam sacris quam profanis adduci posse, quorum nonnulla prorsus horrenda apud Martinum Delrium (*disquisitionum Magicarum l. 6. c. 2. sect. 3. q. 3.*) videri velim; certum tamen est, non tam generare propriè loquendo, quam semen in assumpta corpora aliunde collectum ad perpetrandas facinorum suorum abominationes vel emittere, vel excipere. Si emittunt Incubi vocantur, si excipiunt, Succubi vel potius succubæ, de quibus ob verecundiam legi alios, quam plura scribere, malo.

XXXIV. De *Conversazione* itidem dicendum; quod fiat tantum apparenter in illis corporibus quæ vel ipsi angeli è materia quapiam formant vel jam antè formata inhabitant & motum localem ijs impertiuntur. *Manducatio* verò eorum non potest esse vera ac propriè dicta, quæ nempe in ipsa alimenti mutatione ac in rem alitam conversione consistit: ea enim per facultates & actûs vegetantis animæ exercetur quâ angeli omnino destituuntur; sed itidem est tantum apparens ut generatio, atque adeò, sicut & illa, in solo locali motu, traiectione videlicet cibi per os assumpti corporis in stomachum. aliâmvè ejusdem corporis partem,

partem, consistit. Quod ipse Raphael apertè indicat, quando ad Tobiam ait: *Cum vobiscum eram videbar vobiscum manducare & bibire; sed potu & cibo invisibili utor.* Quod nihil est aliud quam si dixisset inpropriad ac apparentem tantum manducationem illam fuisse.

XXXV. *De Tormentis* ab infernali igne percipiendis maxima quamplurimis visa est difficultas. Quæ quidem in causa fuit, ut nonnulli assererent omnino non esse aliquem ignem infernalem propriè dictum, sed totam poenam apud inferos, quoad dæmones, in imaginatione sitam esse, qua scilicet credituri sint se undequaq; crepitantibus flammis torqueri: scripturam autem idèò ignis nomine hanc poenam proponere hominibus, quod nihil in corpora violentius, quam ignis, agat. Quicquid sit: etsi cum Augustino (*l. 20. de civitate Dei cap. 10.*) statuamus: mortalium nemini constare, quomodo substantiæ illæ spirituales crucientur; quia tamen Augustinus non uno loco inculcat, à *literali scripturæ sensu sine urgente necessitate aut evidentissimâ absurditate nequaquam esse discedendum*, saltè illud, salvo tamen eruditorum iudicio, nobis persuademus, torqueri ab igne infernali, utut materialis ille ponatur, substantias purè spirituales posse.

XXXVI. Si quæras, quâ fieri possit ut substantia spiritualis à qualitate materiali patiatur, cum necessaria inter agens & patiens sit proportio? Quæram ego vicissim à te, quâ fiat quod spiritus, adherere vel inhærere possit corpori, ut fieri videmus non tantum in angelis corpus quoddam assummentibus, sed manifestissimè in anima humana, quæ tanquam forma & actus humani corporis per totam vitam corpori est conjuncta? Vtrobique profectò par est difficultas, nec ulla dari potest ratio, quæ unum altero facilius esse demonstret. Imò si verum est, ut est verissimum, quod jam laudatus Pater 21. de *Civitate Dei* ait, *Dolorem, qui dicitur corporum, magis ad animam pertinere, quia animi sit dolore, non corporis*; si item experientia comprobat omni tempore, corpus, quatenus est corpus & ab anima jam separatum existit, nullum omnino ab igne persentiscere dolorem; dubium profectò non est, animam in corpore existentem potius, quam corpus ipsum dolore quodammodo affici, spiritibusque adeò sceleratis dolorem ejusmodi infligi posse.

XXXVII. Ita constat ratione nullâ probari quod angeli sint corporei aut ex materia quapiam conflati, etsi ex genere & differentia, substantia nimirum & spiritualitate, ex actu item & potentia, quorum

rum hæc generi ille differentia responderet, *ex essentia denique & existentia*, quæ omnino in ijs sunt distincta, componantur. Vnde jam illud etiam deducimus, in loco propriè sic dicto angelum non esse, sed tantum in aliquo Vbi: quod tamen non circumscriptivum est, id enim solis corporibus convenit, & ita quidem convenit ut una ejus pars unam partem corporis, altera alteram respiciat; sed definitivum, quò res ita constituitur alicubi præsens, ut vi istius præsentia alibi esse nequeat. Sicuti anima mea rationalis in meo corpore non autem in corpore alterius alicujus hominis existit. Et ejusmodi aliquod Vbi attribuendū est omnino angelis, quòd nullo modo sint, ut solus infinitus Deus, immensi.

XXXIIX. Quando igitur scholastici interdum angelos & animas secundum se nullibi esse dicunt, de loco corporali ac propriè dicto intelligendum id esse, per se notum est. Quando autem Gregorius ait, angelorum & animarum rationalis locum esse Deum ipsum, non ille de definiente aut circumscribente, sed conservante loco sermonem habet. Sed & hoc facile ex ante dictis discitur: plures angelos in eodem Vbi existere haud difficulter posse, cum sola quantitas corporea, qua tamen
angelū

angeli carent; penetrationem & plurium in eodem loco existentiam impediat: cum item corpus humanum, in quo tamen jam est anima spiritualis, ingredi angelus possit. Si igitur in eodem Vbi & angelus & anima spiritualis existit, cur non existentiam in eodem Vbi duo pluresvè angeli? ne nunc superius illud è sacris literis referam; etiam Legionem; numerum valde notabilem, dæmonum in uno eodemq; hominis corpore extitisse.

XXXIX. Restat adhuc ut de *Potentia Angelorum* breviter agamus, quarum aliæ immanentes, aliæ transeuntes operationes spectant. Inter illas primo loco sese *Intellectus* nobis offert, cujus in *Angelis* existentiam vel nomen ipsum eorum, quo *Intelligentia* appellantur, demonstrat: id namq; ob nullam aliam causam ipsis attribuitur, quam quia potentia Intellectiva pollent. Dico potentia intellectivâ pollere, ut indicem statim in principio; intellectum Angelorum ipsammet eorum substantiam non esse, sed accidentalem quandam superadditam ipsis perfectionem, quæ proximum sit intellectionis angelicæ principium. Etsi enim perfectissimi sint sine dubio inter res dependentes Angeli; nihilominus tamen ab Ente summo seu independente non possunt non infinite distare. Atque
ided

ideo ejus non sunt participes eminentiæ seu perfectionis, quæ soli illi infinito Enti competit.

XL. Talis autem est illa secundum quam Deus operari dicitur quicquid operatur, per suam substantiam tanquam per immediatum principium omnium operationum, ita ut non utatur potentijs accidentalibus, quibus ob infinitatem suam, tam operationibus quam essentiæ suæ convenientem, nequaquam indiget, ut per se est unicuique manifestum. Cum igitur ex substantia summæ & illimitatæ perfectionis id, de quo nunc nobis sermo est, oriri tantum possit, angelis certè, quorum finita est ac limitata natura, attribui nequaquam debet. Interim negandum non est, longè perfectiori modo in angelis sese habere Intellectionem ipsam, quam in Hominibus, neque aded in illis, ut in his Agentem intellectum à Patientem distinguendum esse, ut ut contrarium probare conetur, Scotus 2. *Sent. dist. 3. q. ult.* Vbi manifestum committit in nominis æquivocatione lusum, quando saltem ideo Passivum dici posse Intellectum angelicum asserit, quod species intelligibiles à Deo sibi infusas recipiat &c.

XLI. Et si enim nemo inficias fortassis iverit, intellectum passivum in angelo esse, quatenus infusas species recipit, & activum, quatenus intellecti-

onem ipsam producit; ita tamen in Angelo sese habere hanc distinctionem ut in Homine, nec verum est, nec Scotus omnibus rationibus suis evincit. Nam idèd in nostro intellectu distinctio illa statuenda est, quòd species infusas non habeamus, sed quòd Intellectus noster *ad presentiam phantasmatum* illas sibi cogatur efformare. *Ad presentiam phantasmatum*, inquam, hoc est specierum sensibilibus & materialibus quæ ministerio sensuum exteriorum & organorum ad phantasiam usque delatæ fuerunt. Quatenus igitur ex hisce speciebus sensibilibus species intelligibiles elicit & fabricatur, dicitur activus; quatenus jam fabricatas recipit, passivus appellatur. Quorum prius nequaquam convenire potest Angelo, corporis quippe & organorum experti, ut fateatur ipse Scotus, quando specierum infusionem in angeli Intellectu concedit, imò concedere omnino cogitur tanquam rem debitam prorsus naturæ spirituali angelorum.

XLII. Sed de objecto Intellectus angelici primò omnium oportet nos esse sollicitos, ut eò rectius de Intellectione ipsa ceterisque ad eam requisitis statuamus. Id verò ejusmodi hoc loco inquiremus quod sit potentia intellectivæ connaturale, h. e. quod viribus ejus non elevatis sed sibi relictis

ita

ita commensuretur ut sine extraordinaria ope & absque subsidio indebito attingatur. Atque sub hac quidem, ut alii loquuntur, objectiva Intellectus angelici sphaera primò omnium coniungitur Angelus ipse, tùm quoad substantiam suam, tùm etiam quoad omnia accidentia quæ in ea reperiuntur. Neque enim deterius est aut esse potest conditionis, quam Homo: qui, ut ex uberrimis de anima commentationibus constat, & animam suam, & omnes ejus facultates, Intellectum videlicet, Memoriam, Voluntatem ceterasque cognoscit.

XLIII. Cognoscit etiam unus angelus alterum, siue is sit inferior, siue superior, siue æqualis: idque idèd, quod omnis angelus sit ens ipso actu intelligibile, & consequenter omni intellectui naturaliter proportionatum: Si igitur omni, cur non potiori jure suo ipsius? Et si nos cognoscere possumus angelos, cur non ipsi potius cognoscerent se invicem? Ne nunc moralem illam rationem urgeam, quam pro hac assertione nonnulli ab ipsa Republica, quam inter se angeli constituunt, deducere solent. Ista enim cognitio, animorum benevolentiam conciliat, benevolentia verò est vinculum seu nexus quo omnis siue ordo, siue Resp. & conservari & confirmari unice potest.

XLIV. Ad eandem objecti spharam meritò quoq; refertur Deus quatenus ille autor est rerum omnium in natura productarum, sicut & perfectiones quæcumque, sub eodem considerandi modo ipsi convenientes. Nam quæ eidem competunt prout non Naturæ, sed Gratia Gloriaque autor, hoc est, redemptor & remunerator esse dicitur, ea naturalis cognitionis objectum nequaquam per se ingrediuntur, sed ut in nobis ita etiam in angelis aliquam Intellectus elevationem lumenque superius requirunt. Quod autem priora illa attinet, ea ab angelis, utpote Intellectu perspicacissimo præditis omnino cognosci, vel inde constat, quod Homines, longè, quoad intellectum, angelis inferiores, per seriem creaturarum in aliquam Dei creatoris notitiam possint penetrare. Ob quam ipsam etiam rationem res omnes materiales, tam universales quam particulares cognoscere eos existimo, ne de vita eorum diuturna, & experientia consequenter certissima, de appetitu item scientiæ naturali, qui frustra esse nequit, prolixius jam quidquam agam.

XLV. De futuris magna est inter Doctores controversia, an scilicet & illa ad objectum connaturale intellectus angelici referri debeant? Nos hoc loco

loco breviter indicabimus, quid vero nobis similimum videatur. Vbi omnino sunt à futuris contingebus & liberis distinguenda ea quæ ex naturalibus causis proficiuntur, quodrum illa nequaquã hæc omnino cognosci ab angelis posse, certum est. Ac ut de posterioribus prius agamus: Si naturalia illa, vel ex naturalibus causis futura, sunt ex eorum numero quæ fiunt vel semper vel ut plurimum, cuiusmodi sunt ortus & occasus siderum, lunæ solisq; defectus, hominum animaliumque ceterorum ut & arborum plantarumque è lethalibus vulneribus provenientes interitus, nihil est prorsus in hac questione difficultatis, cum etiam homines ista præcognoscere prædicereque possint, qui tamen tam exactam causarum cognitionem, quam angeli, non habent.

XLVI. Sin à causis naturalibus non determinatis, sed talibus quæ impediri ab aliis naturalibus causis possunt, futura illa oriantur (quæ quidem, docendi causa, naturalia raro contingentia solent appellari) maior quidem videtur esse difficultas, nec pauci sunt, qui probabili solummodo conjecturâ etiam ab angelis ea prænosci prædiciq; posse putant. Nobis autem eorum probabilior videtur opinio, qui & de his certam esse penes angelos scientiam

entiam statuunt. Sanè si nostram cognitionem hinc spectemus, quæ causas particulares tantum easque rarissimè omnes ac singulas percipit, probabili solummodo conjectationi locus est, cum ejusmodi effectus naturales, Ex, gr. inundationes, tempestates, terræmotus &c. nec determinatam particularem causam habeant, & à diversis causis possint impediti; at de angelis sine dubio aliter sese res habet, quippe qui totam hanc causarum seriem cognoscunt, & consequenter omnes inde manaturos effectus certò prævidere possunt.

XLVII. Atq; hæc est de futuris naturalibus nostra hoc loco sententia; De futuris purè contingentibus, sive ut alij loquuntur liberis, jure meritoq; ad stipulamur jis, qui à sphæra objectiva cognitionis angelicæ, certæ quidem illius ac infallibilis, planè ea rescipiunt. Idque obzunicam hanc eamq; evidentem, nisi fallor, rationem; quod liberi ejusmodi effectus *neg. in suis* causis, *neg. in seipsis* ab intellectu angelico videantur. *Non in suis causis*, quia ex necessariæ non sunt sed liberæ & contingentes: *Non in seipsis*, quia sunt adhuc futuri, & eatenus intelligi ab angelico intellectu naturaliter nequeunt, cum jis intuitivè & per species intellectiorem producat, species autem existentiam rerum repræ-

se præsentent, ut pluribus apud alios demonstratur. Cui quidem rationi ad stipulantur etiam sacre literæ, quæ hanc cognitionem soli Deo propriam, & iis quibus illam revelare Deus voluerit, faciunt, ut ex *Esaie* 12. & 41. aliisque manifestissimis locis apparet.

XLIIIX. Nec obstat, quod interdum quadam ex liberâ voluntate prodeuntia prædicta sint à Dæmonibus, ut furti, adulteria, homicidia, seditiones, bella & hisce similia: unde nonnulli probare conantur, non tantum probabiliter & per conjecturam sed etiam certo & infallibiliter hæc talia naturaliter præcognoscere eos posse. Negamus enim consequentiam, si ita, ut diximus, verba ab adversariis concipiantur: idque propterea, quia primò fieri potest ut certo non cognoscant, quod certo futurum hominibus indicant, quodq; etiam interdum certo fieri experientia comprobat. Sciendum namq;,, illos ea plerumq; prænunciare quæ ipsi facturi sunt: quia accipiunt sæpè potestatem & morbos immittere, & ipsum aërem viciando morbidum reddere, & perversis atq; amatoribus terrenorum commodorum malefacta suadere: de quorum moribus certi sunt, quod sint eis talia suadentibus consensuri; ait Augustinus de divinatione Dæmonum cap. 5.

XLIX.

XLIX. Deinde & illud (*NATURALITER*) malè in consequentiam transfertur: quia fieri potest ut *certainè* quidam futura contingentia Dæmones cognoscant; nec tamen *naturaliter* seu viribus suæ naturæ; sed quoddà Deo speciali aliquâ revelatione ea didicerint, aut Deo permittente ab angelis bonis perceperint: qui vel ab ipso Deo, vel à sanctis viris, quibus hæc à Deo revelata fuere, vel saltem ex eorum dictis scriptisvè ista didicerunt. Quicquid sit: incerta est Dæmonum prædictio, quoniam in multis verborum ac sententiarum ambiguitate ludunt, vel volentes, ut decipiant; vel ignorantes ea de quibus consuluntur, ut quomodo res cadat divini habeantur. Sicuti Cræso prædixit ille: futurum, ut si cum exercitu fluvium Halin trajiceret, magnum imperium everteret: sed suumne an alienum, non adiecit.

L. Interim nō nego Intelligentiās, quā sunt ingenij mentisve sagacitate & perspicacitate, quamplurima de futuris, etiam liberis, verisimiliter conjectare. Quoniam propensiones voluntatis ex operationibus possunt discere, & quod ad nos attinet, optimè perspectam habent corporum complexionem, cui se non semper quidem, at sæpiusculè tamen, libertas accommodare solet. Vnde jam certum est, quid

quid de oraculis & dæmoniaca futurorum præno-
tione ac prænuntiatione sit sentiendum, quantum
item fidei humanis prædictionibus ac sortilegijs
sit tribuendum? nempe aut parum, aut, quod tutius
esse putamus, omnino nihil. De qua re legendum
esse hac occasione existimo Peucerum, qui pecu-
liarem commentarium de præcipuis divinationum
generibus conscripsit, in quò à prophetijs autori-
tate divinâ traditis, & à naturalibus conjecturis di-
scernit artes & imposturas Diabolicas, monstratq;
fontes & causas Physicarum prædictionum; Diabo-
licas verò ac superstitiosas confutatas damnat.

L. I. Vnum adhuc corollarij loco de naturali
objecto Intellectûs angelici monemus: nempe fu-
turas Intellectûs Nostri cogitationes & liberas cor-
dis affectiones, quippe quæ propriè sunt futura
contingentia, præ ceteris ab eò removendas esse.
Quod quidem ex scripturis, ac præcisè *Psal.* 138.
Paralip. 6. *Psal.* 1. & *Actorum* 1. facilimè demon-
stratur, ubi soli Deo cognitio ista reservatur. Ne
patrum illam rationem adducam, quâ semper ad-
versus hæreticos Divinitatem Christi probarunt ex
eo, quod ipse phariseorum cogitationes, etiam
actu jam existentes perspexerit. Quæ certè nullius
fuisset aut adhuc esset efficacis, si hæc cognitio cogi-

rationum, quantumvis præsentium aut existentium, & Deo & angelis communis esset. Sed & rationibus, quas hic referre longum esset, assertio eadem probatur; de quibus auctores laudatos adire, qui volunt, possunt; ne nimium nobis exerceatur sermo.

LII. Quemadmodum autem solus Deus corda & renes perscrutatur neque adeo in intimas hominum cogitationes præter illum penetrare quisquam potest; ita ipsæ etiam unius angeli cogitationes ab altero non cognoscuntur, nisi hic isti manifestare eas velit. Turbaretur enim omnino non ordiantum sed & ministerium angelorum ad quod à Deo opt. max. sunt facti, si invito uno alter cogitationes ipsius exploratas haberet. Certe mali angeli seu dæmones, si invitis bonis cogitationes eorum perspicerent, impedire niterentur toto conatu intentionem eorundem in homines, atque ita perpetuum foret inter utrosq; certamen perpetuæq; & sine cessatione confusio; ipsiq; etiam hominibus hac in parte deteriores essent angeli, si non ut illis ita etiam his liceret pro libera voluntatis dispositione vel occultare vel manifestare conceptus mentis seu intellectus, quippe quæ maxime ad dominium & libertatem naturæ intellectualis pertinere videntur.

LIII.

LIII. Atque hæc causa est, quare apud scholasticos Doctores aliosq; philosophos tam opèroscè de Locutione & Auditione angelica disputetur: quæ etsi ad actiones transeuntes potius quam immanentes pertineant, explicari tamen & hoc loco commodissimè possunt, & à nobis, etsi paucissimis, explicabuntur. Nam varias illas opiniones de locutionis modo examinare, argumenta singularum vel refutare vel confirmare non unius paginæ res est aut paucularum linearum; sed & tempus requirit longius & spacium majus quam ratio compendii admittat. Itaque breviter, quid nobis maximè verisimile videatur, indicabimus, modò illud tanquam certum ac indubitatum supposuerimus; *Locutionem nihil aliud esse quam declarationem & manifestationem interiorum conceptuum, quam una natura intelligens alteri pro libera voluntate facit.*

LIV. Ac in hominibus quidem manifestatio illa conceptuum interiorum per sensibilia signa, per voces nimirum gestusvè perficitur, idque idè quia Intellectus noster in intelligibilia immediatè non fertur; sed incipit naturaliter à sensibus, ut per se est notissimum omnibus. In angelis autem necessum est omnino ut aliū loquendi modum statuamus, quum & sensibus externis & organis seu instru-

mentis, ad formandam vocem naturaliter requisitis destituantur. Vnde rectissime sine dubio Thomistæ: sicut homo, inquit, homini manifestat suos conceptus prolatione vocis, sic angelus angelo per manifestationem speciei intelligibilis internè actum interiorè repræsentantis: Vt ita locutio formaliter in manifestatione speciei intelligibilis, auditio verò in clara intuitione istius actûs, per speciem intelligibilem repræsentati, consistat.

LV. Oritur autem ista locutio seu propriæ cogitationis manifestatio ex directione & consensu, quò vult angelus Loquens illam cogitationem prætere angelo Audienti; non verò ex aliquo signo sive sensibili, ut quidam volunt, & corpori alicui impresso, sive spiritali, ut volunt alii, quod effectivè ab angelo loquente in angeli audientis intellectu producat: ista enim omnia sine necessitate fiunt, & maximis difficultatibus non carent. Itaque consensus iste angeli Loquentis est tantum conditio sine qua perceptio istius conceptûs in Intellectu Audientis fieri non potest. Præsuppositâ autem illâ conditione, Deus ipse vel confert speciem angelo audienti, vel si jam antè contulit præbet illi suum concursum, adeoque à parte angeli sola voluntatis consensus directioq; & locutionem producendam

cendam sufficit, quæ quidem Moraliter ab angelo, Physicè verò seu naturaliter ab Autore Naturæ dependet; cujus est officium, ut ita dicam, ab ipsâ suâ liberrimâ voluntate sibi impositum, occurrere perplexitatibus causarum secundarum, & earum necessitatibus providere, cum aliunde provideri nequit, ut in hoc contingit casu.

LVI. Potest porro angelus pro lubitu consensum suum limitare & directionem hanc voluntatis suæ ita desigere in unum angelum ut non desigatur tamen in alium etiam, seu alios plures. Non enim est agens necessarium seu naturale, sed libetum, ut ipsa ejus intelligibilitas exigit, atque ideò non necessariò etiam operatur, sicuti visibile naturale & non liberum naturaliter & necessariò imprimit speciem cuicumque oculo proportionato, neque est in potestate illius imprimere speciem uni oculo & non alteri, si reliquâ ad visionem requisita rectè se habeant. Cumque, ut suprâ diximus, angelus Audiens ipsum intelligendi actum angeli Loquentis intuitivè & in se cognoscat, non autem per signum seu vocem aliquam (ut in Nostra locutione auditio neque contingit) manifestum inde est : 1. Vnum angelum fallere alterum non posse, ut possunt homines, 2. angelum Audientem non tam credere

O 3

loquen-

loquenti, ut sit inter homines, quam evidenter cognoscere id, quod Loquens ipsi voluit manifestare.

LVII. Si quæras, an requiratur determinata distantia inter angelos loquentes? Negativè respondendum esse putamus. Idq; idè, quòd angelus Loquens ad Audientem nihil transmittat, ut è præcedentibus habetur. Vnde nec distantia nec propinquitas vel juvare vel minuire colloquium potest. Multò minus scripturâ vel literis opus est (quod ridiculè quidam tradidere) quibus absentes ab absentibus commonefiant. *Dicis*: oportere tamen aliquid fieri in Angelo audiente, nempe ipsam ad audiendum excitationem, quæ fortè distantiam determinatam inter hunc & loquentem requirat? *Respondeo*: actionem illam, ut & excitationem quæ eam comitatur, non tribui loquenti nisi tanquam causæ morali, quatenus sc. Deus excitationem illam loco ipsius angeli loquentis & occasionem illius actûs, qui ab angeli voluntate producitur, efficit exsequiturque.

LVIII. Restat adhuc unica quæstio, de Angelo Audiente, an sc. liberum ei sit audire vel non audire, sicuti loquentis in potestate est utrum loqui velit? Et Respondetur: initio quidem necessarium esse illi, ut hujus percipiat locutionem: quia
exci-

excitatio ad audiendum nec ab audiente nec à lo-
quente physice dependet; sed à Deo; interim ta-
men aures, ut ita loqui mihi liceat; obstruere posse
quando percepit quid loquens sibi renunciet: ne
quid ulterius idem ille velit, percipiat. Ratio est in-
promptu: quia sicut Deus ad voluntatem loquentis
audientē movet, ita positā contrariā voluntate au-
dientis à motu illo cessat: tantumq; , nisi fortè plus,
jura in illam motionis cessationem habet angelus
Audientis quantum Loquens in ejusdē causationem.
Atque ideo non inchoatio quidam sed continuatio
tamen auditionis libera in audiente statuenda est.
Planè ut in hominib; , qui post perceptum aliqujus
soni initium, impedimentum ponere possunt ne
audiant ulterius; ad quod in angelo sola volitio
sufficit.

LIX. Atq; hæc quidem de locutione auditio-
neq; angelica, ut & de præcipuis utriusq; circum-
stantijs hoc loco sufficiant. Nunc eò redeundum
est unde digressi sumus & explicato Intellectus An-
gelici objecto de intellectione ipsa verbo tantum
adhuc monendum, si quid restare videatur quod
ignorari de ea ab homine supra vulgus eruditq;
non debeat. Corroborationem autem est, sicuti Intel-
lectum ita etiam Intellectionem ipsam angeli ab ejus
sub-

substantia distinguitur: cum quod soli simplicissimo Deo conveniat, nihil habere in se quod non sit ejus substantia, cum quod Angelus cogitationes suas mutare novasque acquirere possit, quum tamen substantia ejus sit unica & nunquam mutetur. Et si negandum interim non sit: aliquam cognitionem, eam nempe, qua seipsum cognoscit, & naturalem & necessariam angelo & actu ipso semper exercitam esse, quod non tantum ipse sit actu intelligibilis, sed etiam maxime & intime sibi præsens, utpote suæ ipsius cognitionis objectum.

LX. Quæ quidem opinio dupliciter probari ab assertoribus suis solet: 1. Ex analogia aliorum viventium, quorum nullum est quin aliquam actionem vitalem, à qua nunquam cesser, habeat: ut in plantis & animalibus, quæ semper nutriuntur, apparet. Cum igitur præstantius sit esse in actu quam in potentia, Angeli autem animalibus plantisque omnibus longè sint præstantiores; certè multò magis angelo conveniet semper in actu esse quam ceteris viventibus creatis, quibus tamen id convenire certum est. 2. Ex naturali connexionione inter Voluntatem & Intellectum: quod scilicet omnis actio voluntatis necessario intellectionem aliquam à voluntate independentem, ac proinde necessariam &

non

non liberam, supponat. Nam si omnes intellectio-
nes liberæ essent, jam omnes à libero voluntatis
imperio dependerent, & consequenter quidam vo-
luntatis actus quemvis actum intellectus antece-
deret, quo nihil inconvenientius dici potest.

LXI. Quemadmodum porrò Angelus suam ef-
sentiam & proprietates, Deum item optimum ma-
ximum ex sui ipsius ceterarumq; creaturarum co-
gnitione sine specie intelligibili cognoscit, cum &
ipse angelus, & ejus proprietates, & Deus deniq;
sint objecta ipso actu intelligibilia h. e. immate-
riata; ita ceteras res omnes sine dubio per species
cognoscit, etsi incertum sit utrum ab objectis mo-
re nostro eas sibi compararit, an verò Deus ejus
intellectui infuderit eas aut adhuc infundat? Inte-
rim probabilior nobis pars posterior quæstionis
videtur, idque ideo, quòd omnia objecta quæ an-
gelus cognoscit vel materialia sint vel spiritualia;
illa verò qualitatem spiritualem, qualis est species
intelligibilis angeli, producere per se nequeant, hæc
ut producant ne opus quidem esse videatur.

LXII. Quum igitur ex hisce constet Angelos
maximo Intellectus lumine pollere quòd res intel-
ligunt, & per species perfectissimas à Deo sibi infu-
sas id omne, quòd ita percipiunt, apprehendere;

certum est, in cognitione *Rerum Naturalium* errare aut falli eos non posse, ut possunt homines: quorum cognitio errori obnoxia est, vel ob intellectûs imbecillitatem, vel ob specierum imperfectionem quæ res, ut sunt, non repræsentant. Notanter dixi in cognitione *Rerum Naturalium*, quia in earum cognitione æquè non decipi possunt mali angeli atque boni, cum de supernaturalibus tamen aliter sese res habeat. In harum enim cognitione ob perverfam voluntatem (de qua paullo post) errare posse Malos existimo, quod de his ex sola rerum naturalium cognitione fortè judicent; Bonos nequaquam: Quia hi extraordinariam Dei potentiam humiliter agnoscetes semper credunt, Deum amplius posse efficere quam ipsi queant concipere vel cogitare.

LXIII. Hactenus de Intellectu cujus individua comes in natura intellectuali est *Voluntas*. Illo enim verum cognoscitur; hæc bonum appetitur; ille veri convenientiam ostendit, hæc ad illud amplectendum inflammatur. Cum autem voluntas intellectui semper sit proportionata, discriminè omnino est inter Bonorum & Malorum voluntatem constituendum. Horum enim omnino malam esse & perversissimam è tot mendacijs atq; imposturis;

è tot

è tot ad superstitiones capescendas incitamentis,
 quorum plenæ sunt omnes historiae, evidenter, heu
 nimium, demonstratur. Neq; verò hæc tanta per-
 versitas statim ipsis affuit cum à Deo produceren-
 tur, aliàs Deum autorem haberet, quod est absur-
 dum. *Malorum enim causam esse ipsum Deum, cum
 bonus sit, ait Plato l. 2. de Rep., refellendum est om-
 nino, neq; permittendum hoc quemquam dicere in sua
 civitate, si bonis institui legibus civitas debet, neq; insu-
 per quemquam audire, si ve sit ille Iunior si ve Senior,
 si ve carminibus hæc inferantur si ve soluta oratione
 narrentur, tanquam quæ neq; dictu sancta sint, neq; No-
 bis utilia, neq; inter se consona.*

LXIV. Et quid opus est autoritate probare,
 quod evidenter demonstrari potest & jam alibi à
 nobis evidentissimè est demonstratum? Certum
 igitur est, quò ab infinito bono malitiam suam Dæ-
 imones non habeant, habere à seipsis & ab abusu
 liberi sui arbitrij, propter quem è felicitatis statu
 optimo in pessimum infelicitatis statum sunt de-
 trusi. De qua re miranda prorsus & stupenda sunt
 quæ Cælius Rhodiginus l. 2. *lect. antiquarum c. 7.*
 non è sacris literis sed ex antiquis Philosophis re-
 fert. Nam à Pherecide traditum observat, Dæmo-
 nias olim cœlo lapsos, Ophioneumq; nuncupa-
 tum,

tum, h. e. Dæmonicum serpentem, qui antesignamus fuerit agminis ab divinæ mentis placito deficientis. Id quod ibidem etiam ex Empedocle, & Pythagoricis, ex Homero denique deducit, quem vel naturæ eminentioris sublimitate, vel quòd Mosaica intropexisset modo aliquo sacraria, Luciferi de cœlo lapsum descripsisse, demonstrat.

LXV. Legat illud caput qui volet; & hunc locum mirificè illustrari eò deprehendet. Nos enim missis Dæmonibus seu genijs malis, Angelos *intra naturæ suæ* à Deo ipsis communicatæ *limites* spectamus, atque ita illud tantum de jis quarimus; An sicuti homines ita & illi liberâ præditi sint voluntate? Dico *intra naturæ suæ limites*: nam si de angelis in statu beatitudinis supernaturalis loquamur, certum est nullam habere ad amandum Deum libertatē sed unā cum omnibus beatis gratā quadam necessitate in ejus amorem ferri. Sin alias actiones spectemus quæ ad beatitudinem essentialē non pertinent, omnio libertate sunt præditi, dum ex. gr. invicem colloquuntur aut simile quid agunt. Ceterum, *de actibus voluntatis Angelicæ*, de Odio nimirum, Cupiditate, Spe, Amore, & eo quidem tam naturali quam supernaturali, tam Amicitia quam Concupiscentiæ, tam Necessario quam

quam Libero &c. ideò copiosius non agemus, quòd etiam hominibus isti eodem modo competant, & in moralibus sint à nobis uberrimè explicati.

LXVI. Sed de potentijs etiam angelorum ad extra copiosioribus nobis esse non licet. Et jam superius ex historia demonstravimus, quam miros & stupendos producere effectûs possint. De *potentia locomotiva* fortè dicendum adhuc nonnihil esset, non eâ quidem quâ angelus seipsum ab uno ubi ad aliud confert (nam & illa jam supra à nobis exposita fuit) sed eâ qua alias res corporeas movet: Sicuti angelus prophetam Abacuc ab uno loco in alium transtulit, & Diabolus ipsum servatorem in pinnaiculû templi transvexit. Ut autem breviter nos expediamus; angelû movere corpora existimamus per qualitatem impulsivam quam illis imprimi, eo ferè modo quo nos impulsum imprimimus lapidi, per quem lapis, etiam à brachio movente jam remotus, impellitur efficaciter in altum.

LXVII. Atq; hujus quidem potentiæ vigore omnia ea præstare angeli possent, quæcunq; in rebus *sublunaribus* præstant. In *sublunaribus* inquam: Nam cœlestia corpora è locis suis debitis nequaquam possunt transferre, sicut nec totam terram à suo centro divellere, aut sphæram ignis infra, & aqua supra, aut ærë

aëris suprà collocare. Ita enim totam rerum universitatem conturbare valerent, quod non est concedendum. Interim hac potentia terræmotum ciere, ventos producere (ut septentrionales magi, ventorum nundinatores probant) procelas & imbres excitare, summum frigus ipso solstitio æstivo, tonitrua verò sub brumam caussare possunt. Denique quotiescunq; immutare quippiam videntur, non faciunt id immediatè, sed vel activa passivis applicando, vel per motum localem fraudulenter adducendo & supponendo illud in quod aliud mutari videtur. Quod Magos Ægyptios cum Moyse certantes fecisse eruditè demonstrat Pererius, quem legat qui volet & cum eo Delirium aliosque conjugat. Nobis enim ad Animæ separatæ considerationem jam tandem est transendum.

DISSERTATIO IV.

DE ANIMA A CORPORE
SEPARATA.

APHOR. I.

Aari aut existere animas rationales à corpore humano jam per mortem separatas, negare nemo ausus est, nisi qui ipsam a-

nima-

animarum earundem immortalitatem unà negaret. Quod pauci fecere olim, jiq; minorum gentium Philosophi cum Epicuro: & in his Plinius, qui *libro 7. historię naturali. cap. 55.* etiam cum sarcasmo in immortalitatis assertores invehitur, nec magis à mortē sensum ullum aut corpori aut animæ, quam ante natalem esse, asserit. Itaque jam *vanitatem*, jam *commenta*, jam *puerilia deliramenta*, jam *dementiam* vocat, si quis superstitem à morte animam, aut sensus alicujus participem esse credat. Et similem esse de *asservandis corporibus hominam ac reviviscendi promissam Democrito vanitatem*, qui tamen ipse nondum *revixerit*, stolidissimis rationibus probat. Dignus profectò, qui jam malo suo apud inferos experiatur, an non sit sensus post mortem; quique discat, *si nihil est quod animæ agant*, uti loco citato loquitur, esse tamen multum, quod *patiantur*. *non in rebus quibus nihil est quod animæ agant*.

II. Quantò rectius vetustissimi quiq; Chaldaei, Ægyptij, Hebræi, Græciq; ut & Latini fere omnes datos nobis animos à Deo, nosq; cum eo similitudinem habere ac inde fieri quod immortales simus, unanimi consensu docuerunt: quorum quidem tantus est numerus ut à nobis hoc in compendio ne quidem citari queant. Citantur autem

ab

ab Augustino Steucho, qui *l. 9. deperenni philosophia* omnes eorum in hanc rem sententias, & quid sententias dico à oracula omnia profert. Nam fateatur ipse *capite primo statim citati libri*; sententias hasce sine dubio *à magno quodam divinoq; principio profectas*; & quod jisdem docetur, fieri non potuisse, quin revelatum aut divinitus aut à primis hominibus per successionem traditum esset, tam constanter videlicet ab omnibus philosophis & creditum & assertum,

III. Nos ex infinita ferè eorum multitudine quatuor tantum, è Græcis duos, duos è Latinis, adducemus, è quibus de cæteris judicabit facile qui cerebrum in calcaneo non gerit. Ac Plato quidem, cui primas, hîc deferimus meritò, tam copiosè de hac re in Gorgia Timæo, Philebo, Menone & Optimis illis ac si pauca excipias, nusquam non præclarissimis de Rep. libris disputavit, ut non tantum rationibus naturalibus immortalitatem ipsam humanæ animæ demonstrarit, sed etiam judicia post mortem, pœnasq; & præmia constituenda esse probarit. Vnde & nimius in hac materia visus est, nonnullis qui docere non verentur belluarum quæque animas immortales ab ipso fuisse constitutas: Manifestâ profectò calumniâ, quæ vel è solo Timæo
retun-

retunditur, ubi disertis verbis, mortales esse brutorum animas, affirmat.

IV. Sed è Platone ea describere loca quibus immortalitatem animæ nostræ vel asserit vel probat, quid aliud esset quam integros commentarios eosq; uberrimos consarcinare? Itaq; Aristotelem adreamus qui & ipse ab accusatione tutus esse non potuit: cum scilicet non pauci sint qui simpliciter asserunt mortalem ab eo animum nostrum fuisse creditum. Contra quos tamen Iure meritoq; disputant præstantissimi quiq; philosophi tam veteres quam recentiores, & pro se Theophrastum citant, testem omni exceptione majorem, quippe qui tot annos Aristotelem in Lycæo deambulantem audiverit, ac sine dubio sæpius ex eo, quid de hac re sentiret, quæsierit. Etsi quid opus est aliorum testimonia advocare? cum manifestus sit ipsius philosophi textus *l. 2. de gen. animal. c. 3.* ubi, *restat igitur, inquit, ut mens sola extrinsecus accedat, eaq; sola divina sit; nihil enim cum ejus actione communicat actio corporalis.*

V. Ac ne de alijs philosophi nostri locis nunc dicam (ut quod *1. de anima. c. 4.* intellectum nostrum divinum & interitûs passionisq; expertem, libro *1. autem de part. animal c. 1. & lib. 3. de anima c. 4.* im-

Q

mate-

materialem afferat) nonné in 10. *Moralium* apertè satis sententiam suam de hac re proponit, quando duplicem esse vitam docet : alteram quâ vivitur secundum compositum, alteram, quâ secundum mentem ac intelligentiam ? Nam & virtutes ac operationes ibidem duplices esse statuit : alteras secundum compositum, quæ propriè vocentur humanæ, quasi corporeæ & in hac vita præsentēs ; alteras separatas & extra materiam existentes. *Quæ enim sunt virtutes compositi* (verba jam refero Aristotelis) *et humanae sunt & vita quoq; quæ secundum eas agitur, est humana : sic item felicitas ; at verò virtus & felicitas mentis, est separata.*

VI. Hæc Aristoteles, in quem ferè scribere commentarium videtur Cicero, quando in oratione pro C. Rabirio Posthumo ob multas causas virorum bonorum mentes divinas & æternas sibi videri ait, ubi exertè Aristotelis verba *θεῖον, χωρὶς τοῦ & αἰδίου*, interpretatur. Et in Tusculanis quæstionibus ; animorum in terris nullam originem inveniri posse, nihil in iis mistum atq; concretum reperiri, quod ex terrâ natum atq; factum videatur, nihil item in iis humidum, aut flabile aut igneum esse, demonstrat. Idq; ex præcipuè ratione, quod his talibus nihil innatum sit, quod vim memoriæ, mentis, cogitationis habeat, quo
 & præ-

Et praterita teneat, Et futura provideat, Et completi presentia possit. Quibus profectò verbis idipsum docet Tullius, quod supra Aristoteles docebat, solam vedelicet mentem exterius ingredi, solamq; divinam esse, nec cum operationibus ejus (memoriæ nimirum, cogitationis, providentiæ) ullâ ratione corporeas operationes communicare.

VII. Quæ omnia multò luculentius explicat infinitis ferè, certè quamplurimis locis Seneca, quando alibi: *Animum, inquit, excellentem, moderatum, omnia tanquam minora transeuntem, quicquid timemus optamusq; ridentem, cælestis potentia agitat. Non potest res tanta sine adminiculo numinis stare. Itaq; majore sui parte illic est, unde descendit. Quemadmodum radij solis contingunt quidem terram, sed ibi sunt unde mittuntur; sic animus magnus ac sacer, Et in hoc dimissus ut propius divina noscamus, conversatur quidem nobiscum, sed hæret origini suæ. Illinc pendet, illuc nititur ac spectat, nostris tanquam melior interest. Alibi; Corpusculum hoc, inquit, custodia Et vinculum animi, huc atq; illuc jactatur: in hoc supplicia, in hoc latrocinia, in hoc morbi exercentur: Animus quidem ipse sacer Et æternus est, Et cui non possit injici manus.*

IIX. Sed ex hoc autore paullò post, alia &

majora & magis in homine Ethnico admiranda audiemus. Nunc illud sufficiat cognovisse: nullos egregios philosophos, quos à vulgaribus ingenij celsitudo separavit super animorum immortalitate non convenisse: reliquos autem deterioris farinae homunciones, non prudentes ac sapientes; sed impuros, scelestos, libidinibus vitæq; turpitudini deditos; contrarium sensisse. *Non vult enim improbus animam suam immortalem*, ait verissimè Hierocles Pythagoreus, *ne ad conspectum æqui illius judicis pœnis torquendus veniat; itaq; seipsum potius morte condemnat.* Hic igitur hoc modo comprobatis, vel potius (tanquam certis jamq; alibi evidenter demonstratis) suppositis, illud ante omnia nobis expediendum est; An naturalis sit animæ rationali status ille, in quo tum est constituta quando separatim extra corpus existit?

IX. Qua de re in diversas itum est à philosophis præstantioribus sententias; *Alii enim utrumque, nempe tam conjunctionis quam separationis statum naturalē animæ humanæ existimant. Quemadmodum enim, verba sunt Aquarij, unicuiq; animali perfectō status naturalis est ut in utero materno per aliquod spacium temporis & deinde extra uterum existat; sic etiam naturale est animæ per aliquod spacium*

cum temporis ut sit forma corporis, & naturale eidem ut sit extra corpus constituta. Quæ quidem opinionis hujus per hanc similitudinem explicatio ex epistola 102. Senecæ est desumpta, ubi res eadem verbis elegantissimis, h. e. Senecâ dignis, explicatur quæ paullo post adducenda nobis erunt.

X. *Alii, & rectius quidem nostro judicio, non esse separationis statum animæ naturalem ex eo probant, quod affectiones oppositæ, si præsertim privativè opponantur, eidem rei connaturales esse non possint, quodque hæc ipsa separatio in perniciem totius compositi cedat. Sed utriq; tamen suo modo veritatem dicunt,* etsi aliter atque aliter vocabulum *naturalis* accipere videantur. Illi enim naturale appellant quod supra naturam non est ac citra miraculum fieri potest, atq; ita omninò naturalis est animæ separatio a corpore; Hi illud, quod consentaneum est naturæ, vel ut alij loquuntur, quod desiderabile est illi rei cui dicitur esse naturale: atq; sic non videtur naturalis illa separatio, cum natura ipsa unionem compositi intendat & propter eam præcipuè cunctas instituat generationes.

XI. Quicquid sit: etiamsi simpliciter non naturalis ille animæ separatae status ponatur, *violentus tamen non est,* cum nullum violentum diuturnum

num sit, anima autem diutissimè, imò etiam in æternum, nisi Deus eam vicissim cum corpore societ, in isto separationis statu durare queat. Nec obstat quod ægrè homines subeant mortem. Hoc enim de illis tantum verum est in quibus appetitus sensitivus imperium in rationem habet. Longè verò aliter sese res habet in Sapientibus in quibus ille huic obtemperare tenetur, quique propterea, ut verà beatitudine post obitum perfruantur, quosvis dolores corporis, si necessum sit, tolerare non detrectant, *haeret enim in eorum mentibus, ut loquitur etiam homo gentilis Cicero l. i. Tusc. quæst. mortem non interitum esse omnia tollentem atq; delentem, sed quandam quasi migrationem commutationemq; vitæ, quæ in claris viris & sœminis dux in cælum solet esse.*

XII. Quum igitur nec naturalis sit simpliciter separatio animæ à corpore nec violenta, ut è superioribus rectè intellectis liquet; sequitur inde necessariò, quod sit *præternaturam*. Atq; ideo malent quidem omnes homines naturali inclinatione manere in vita quam per mortem dissolvi, ut scilicet plures species intelligibiles acquirerent, quod longè proclivius animæ esset si ad phantasmata sese convertere posset. Quin etiam non paucè recentiori-

tioribus expresse statuunt animam separatam ipso actu elicitō desiderare reunionem cum corpore, tūm quod appetitū proprio, nempe voluntate, sit donata, quæ totius subiecti appetitus appellatur, tūm quod eatenus quatenus est rationalis atq; adeo quatenus est, ut loquuntur, volitiva, forma sit corporis humani. E qua quidem ratione sine dubio factum est, ut de resurrectione etiam nonnihil gentiles quidam philosophi atque poetæ balbutire videantur.

XIII. Phocylides certē vetustissimus poeta & philosophus aureum hunc de hoc negotio versum habet :

Καὶ τὰ χαδ' ἐκ γαίης ἐλπίζουσιν ὅς ποτ' ἐλθόν

Atq; brevi è terra speramus scandere ad auras :
quē quidem interpretari videtur laudatus paullo antè Seneca, quando in epistola 36. in hunc modum de contemnenda morte disputat : *Si tanta cupiditas longioris ævi te tenet, cogita nihil eorum quæ ab oculis abeunt & in rerum naturam, ex qua prodierunt, ac mox processura sunt, reconduuntur, consumi. Desinunt ista non pereunt. Ac mors quā pertimescimus, intermittit vitam non eripit : veniet iterum, quī nos in lucem reponat dies. Et paullo post : A quo animo, inquit, debet rediturus exire. Quæ profectō verba si à Christiano quodam doctore prolata essent mihi admitt-*

admisationis mererentur, nunc quum ab Ethnico scribantur sine stupore à nobis vix possunt legi.

XIV. Et maiora tamen videntur, ac sunt omnino, quæ de æternitate & requie animorū philosophus idem ep. 102. habet, ubi, Cum venerit dies ille, ait, qui mistum hoc divini humaniq; secernat, corpus hoc, ubi inveni relinquam, ipse me Diis reddam: nec nunc sine illis sum, sed gravi terrenoq; pondere detineor. Per has mortalis ævi moras illi meliori vita longiorq; præluditur. Quemadmodum novem mensibus nos tenet maternus uterus, & præparat non sibi, sed illi loco in quem videmur emitti, jam idonei spiritum trahere, & in aperto durare: sic per hoc spacium, quod ab infantia patet in senectutem, in alium naturæ sumimur partum: Alia origo nos expectat, alius rerum status. Nondum cælum nisi ex intervallo pati possumus. Proinde intrepidus horam illam decretoriam prospice: Non est animo suprema, sed corpori. Quicquid circa te jacet rerum tanquam hospitalis loci sarcinas specta: Transeundum est. Et paullo post: Dies iste, inquit, quem tanquam supremum reformidas, æterni natalis est. Quid ista sic diligis quasi tua: istis operatus es? Veniet qui te revelet dies, & ex contubernio fœdi atq; olidi ventris educat.

XV. Sed adhuc sequuntur maiora. Ita enim pergit: Aliquando naturæ tibi arcana reteguntur, discutietur

tietur ista caligo, & lux undiq; clara percutiet. Imaginare tecum, quantus ille sit fulgor tot sideribus inter se lumen miscentibus. Nulla serenum umbra turbabit, æqualiter splendebit omne cæli latus. Dies & nox æræ infimi vices sunt: Tunc in tenebris vixisse dices, cum totam lucem & totus adspexeris, quam nunc per angustissimas oculorum vias obscure intueris, & tamen admiraris tam procul. Quid tibi videbitur divina lux, cum illam suo loco videris? Hæc cogitatio nihil sordidum animo subsidere finit, nihil humile, nihil crudele. Deos omnium rerum esse testes ait. Illis nos approbari, illis infuturum parari jubet & aternitatem proponere: quam qui mente concepit, nullos horret exercitûs, non terretur tubâ, nullis ad timorem minis agitur. At quid opus est plura ex hoc autore describere, cum totus ejusmodi gemmarum splendore coruscans oculos legentium ferè perstringat.

XVI. Sufficiant igitur hæc de existentia & essentia animarum separatarum. Etsi enim adversus unitatem intellectûs ab Averroë traditam, & adversus migrationem animarum à Pythagora adsertam disputari etiam hoc loco commodissimè possit; quia tamen jamdudum explosa sunt tam ab antiquis quam recentioribus philosophis hæc deliramenta, nec facile in eorum assensum quisquam

R

hodie

hodie rapiatur, etiam isto labore superfedebimus
& de differentia vocabulorum, quibus diversimodè
anima appellari solet verbo tantum dicemus. Itaq;
secundum doctiores philologos philosophosq;
dum hæc substantia spiritualis corpus vivificat A-
nima est, dum scit Mens est, dum vult Animus est,
dum recolit Memoria est, dum rectum iudicat Ra-
tio, dum spirat Spiritus, dum aliquid sentit Sensus
appellatur: etsi promiscuè tamen interdum hæc
ipsa vocabula usurpentur.

XVII. Nunc intelligentis animæ (nam de ea
tantum nobis sermonem esse per se notum est) o-
perationes breviter videamus, quæ quidem dupli-
ces sunt secundum nonnullos: Immanentes videli-
cet & transeuntes. *Immanentes* sunt Intellectio atq;
Volitio, quarum illa per intellectum, hæc per vo-
luntatem producit: *Transeuntes* vel potius *tran-*
siens (quia unica tantum hoc loco secundum eos-
dem est spectanda) nempe vel sui ipsius vel alia-
rum rerum de loco in locum dicitur esse motio.
Quid autem sit Intellectus & quâ ratione in Agen-
tem ac Patientem, Speculativum & Practicum di-
stinguatur, quæ item voluntatis ejusque operatio-
num sit definitio divisioq;, id omne partim in phy-
sicis & Metaphysicis, partim in moralibus solet,
imò.

inò debet, uberius explicari. Hic illud tantum quærendum est: an potentia cognoscens animam à corpore separatam comitetur, hoc est, an etiam separata anima adhuc intelligat sive cognoscat? Hac enim quæstione expedita de Voluntate per se res clara erit.

XVIII. Et de cognitione Intellectiva quidem omninò certum est quod in anima separata maneat. Cum enim anima ipsa à philosophis vita essentialis, ejus potentia autem accidentaria vitæ apellentur; dubium non est si anima ipsa tanquam vita principalis permanet, permanere etiam vitas accidentales hoc est, vitales potentias, in quibus vel maximè potentia Intelligens numeratur. At de sensitiva cognitione aliter sese res habet. Ea namq; sine dubio non solum quoad actum ut vult Gregorius Ariminensis, sed etiam quoad ipsam Entitatem suam, ut D. Thomæ placet, post animæ à corpore separationem perit, cum planè corporea sit tum subiecti, tum objecti, tum operationis deniq; ratione sive respectu. *Subiecti* quidem, quia illud omnino corporeum est; *objecti*, quia sensus tantum singularia, materialia & concreta percipit; *Operationis* deniq; quia solam directam elicit, non vero reflexam: quorum nihil spirituali formæ, qualis est humana, convenire potest.

XI X. An autem in eâdem potentia intelligente maneat etiam species intelligibiles in vita formatae, & habitus acquisiti aut infusi? acerrimè disputatur inter philosophos; quorum tam illi qui affirmantem, quam qui negantem sequuntur sententiam eruditissimis argumentis non destituuntur. Verisimilior tamen affirmans nobis videtur, quam etiam Thomas sequitur, qui & adversæ partis rationes eruditè solvit, & suam assertionem eleganter admodum tuerur. An deniq; eadem anima intelligens separata cognoscat quid in his terris geratur? de ea questione breviter sic statuo. In particulari naturaliter non posse ea cognoscere, quia propter carentiam phantasmatum novas species intelligibiles formare nequit; posse tamen vel in communi, vel ex peculiari quadam Dei revelatione, etiam in particulari, si novas ille species ut angelis, ita etiam animæ separatae infundere fortè velit.

XX. Vtrumq; assertionis membrum per se est satis manifestum: & prius quidem non ratione tantum additâ sed scripturæ etiam consensu probatur, ut cum apud Esaiam dicitur *Abraham nescit nos* &c. vel cum ipse Deus ad Iosuum ait: *colligam te ad patres tuos, & colligeris ad sepulchrum tuum in pace, ut*

non

*non videant oculi tui omnia mala quæ introducturus
sum super populum istum* : è posteriori autem ridi-
culè quidam inferunt, imò admodum temerè,
quod revera etiam in particulari quæ inter homi-
nes geruntur cognoscant, cum vel pueri Logico-
rum, & quid de illis dico? cum quilibet Rusticus
intelligat & experiat^rur reipsâ, *à posse ad esse, nequa-*
quam valere consequentiam. Annon igitur supersti-
tiosum est vel saltem temerarium, invocare velle
mortuos? cum omninò sit incertissimum, an ab jis-
dem queamus exaudiri.

XXI. Et quamvis revera cognoscant quæ a-
pud nos geruntur, ut è *Gregory l. 2. moral. c. 13.* vi-
dentur nonnulli probare, ubi is; *qui intus*, inquit,
omnipotentem Dei claritatem vident, non credendum
est quod aliquid sit foras, quod ignorent; nonnè frustra
est invocare eos, qui, an invocentur, seire neque-
unt, nisi doceantur ab eo, qui solus invocari & vult
& debet? Ceterum ad Theologiam sacram ac Di-
vinitûs revelatam quæstione hæc ablegatâ, de po-
rentiâ locomotivâ mentium separatarum, cujus
jam facta est *aph. 17.* mentio, verbo tantùm mo-
nemus, certi atque indubitati vel nihil vel parum
saltem asseverari posse, etsi pro utraque, tam quâ
seipsas, quam quâ alia corpora movere dicuntur,

multis argumentis Connimbricenses pugnent & ex sententia Abulensis disertis hisce verbis concludant : *separatam animam non sui solum, sed aliarum rerum sibi externarum, minimeq; substantialiter junctarum, motricem esse.*

XXII. Exigui certe ponderis sunt & horum & adversæ partis argumenta, &, quod legentibus quibusvis manifestum erit, dubium semper lectorem relinquunt. Illud tamen rectè videntur observare Connimbricenses : etiamsi seipsam anima movere de loco in locum nequeat, (ut nonnulli ex eo probare conantur quod nusquam in sacris literis tale quid ei tribuatur, sed tantùm dicatur ab Angelis deportari) non tamen ex eo inferri posse, quod nec alia idè corpora movere queat. Idque idè, quòd multa sint in rerum natura quæ sine ulla sui locali motione alia vel pellunt vel trahunt, ut de igne & coniecto in eum sale, de magnete item & adposito ei ferro, per ocularem demonstrationem probatur. Interim nulla evidenti ratione etiam ipsorum sententia vel ab ipsis vel ab alijs videtur probari posse.

XXIII. Nam si dicas, idè id posse separatas animas præstare, quòd quamdiu adhuc cum corporibus fuerint conjunctæ, principia locomotionum

num fuerint : è superioribus responderi debet ; non ab intelligente anima sed à sentiente viventia corpora immediatè moveri, quum tamen illa tantum, non hæc, à corpore separari queat. Dum enim adhuc adest in homine anima rationalis, si tamen mortificatum sit aliquod corporis membrum, non sequitur id, nec sequi potest imperium rationalis animæ, quantumvis ab ea impellatur, quia proximò movente, sentiente nimirum anima, est destitutum. Ne nunc illud urgeam, quod tamen elegantissimum firmissimumq; est argumentum : si anima rationalis in homine potentiam locomotivam per se haberet, fore ut tam perfectè ambulare & cetera munia corpore suo obire queat infans, quam quivis adultus, cum æquè in illo atq; in hoc existat anima intelligens, quæ sanè crescere aut vires corporis majores indies sumere non est dicenda : quæ quidem instantia multò magis etiam de ægrotis valet.

XXIV. Patet igitur ex hisce omnibus quàm parum cauti sint qui vel nimium vel multum, imò qui aliquid tribuunt demortuorum apparitionibus. Si enim incertum est, an seipsas movere animæ mortuorum queant, si item magis adhuc dubium, an movere possint alia corpora; quis non videt.

videt minimè omnium constare evidenter, an apparere in suis proprijs, vel in alijs ad eorum similitudinem effectis corporibus, nisi fortè superior causa concurrat, possint. Et nota est è præcedenti dissertatione potentia & iniquitas dæmonum, qui ob utramq; hanc fallere nimis credulos & possunt facillimè & promptissimè volunt.

XXV. Quamobrem finem toti huic doctrinæ Cyrillus Hierosolymitanus imponat: Qui *Catechesi 6: Diximus, ait, non quæcunq; oportet de DEO &c. Soli enim illi hæc nota sunt; sed quæ capere potest humana natura & quanta nostra infirmitas potest sufferre. Neq; enim Quid sit DEVS? exponimus; sed ut quòd exactè de Eo nescimus ingenuè profiteamur. NAM IN HIS QVÆ DE DEO DICVNTVR, HÆC MAXIMA EST SCIENTIA: IGNORANTIAM FATERI.*

F I N I S.

